

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเนื้อหาต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร
 - 1.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
 - 1.4 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.5 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.6 การประเมินหลักสูตร
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.2 เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.4 แนวทางการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 3.1 วิสัยทัศน์
 - 3.2 หลักการ
 - 3.3 จุดหมาย
 - 3.4 การจัดเวลาเรียน
 - 3.5 โครงสร้าง
4. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.1 ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.2 ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.3 ความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.4 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.5 หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.6 ขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 4.7 การจัดตั้งชุมนุมตามความถนัดและความสนใจ

5. เพลงอีแซว
 - 5.1 ความหมายเพลงพื้นบ้าน
 - 5.2 ลักษณะเฉพาะของเพลงพื้นบ้าน
 - 5.3 ประวัติความเป็นมาของเพลงอีแซว
 - 5.4 ลักษณะจำประพันธ์
 - 5.5 ทำนองการร้อง
 - 5.6 เครื่องดนตรีประกอบ
 - 5.7 เครื่องแต่งกาย
 - 5.8 ขนบธรรมเนียมในการแสดงเพลงอีแซว
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 6.1 ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 6.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 6.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 7.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 7.2 องค์ประกอบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 7.3 การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
8. ทักษะการปฏิบัติ
 - 8.1 ความหมายของทักษะการปฏิบัติ
 - 8.2 กระบวนการวัดทักษะการปฏิบัติ
 - 8.3 เครื่องมือวัดทักษะการปฏิบัติ
9. เจตคติต่อหลักสูตรท้องถิ่น
 - 9.1 ความหมายของเจตคติ
 - 9.2 ลักษณะของการวัดเจตคติ
 - 9.3 การวัดเจตคติ
 - 9.4 วิธีการวัดเจตคติ
 - 9.5 ประโยชน์ของเจตคติ
 - 9.6 ประเภทของแบบวัดเจตคติ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

คำว่า "หลักสูตร" (Curriculum) มีนักการศึกษาตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างกว้างขวางแตกต่างกันไป ตามทัศนะและแนวคิด ของแต่ละท่าน ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 10) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ การพยายามวางโครงการที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดหมายที่กำหนดไว้ หรือการพัฒนาหลักสูตรและการสอนคือระบบโครงสร้างของการจัดการโปรแกรมการสอน กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การปรับปรุงตำราแบบเรียน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่าง ๆ การวัดและการประเมินผลการใช้หลักสูตรการปรับปรุงแก้ไขและการให้การอบรมครูผู้ใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนรวมทั้งการบริหารและบริการหลักสูตร

กรมวิชาการ (2540, หน้า 6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนด แผนการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วยจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหารายวิชา สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล

ศรีนทิพย์ ภู่อาลี (2542, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตร คือ แผนที่ทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ของโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ตามที่จุดมุ่งหมายกำหนดไว้

ปราโมทย์ จันทร์เรือง (2550, หน้า 5) กล่าวว่า หลักสูตรตามความหมายเดิม หมายถึง รายวิชา หรือเนื้อหาที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียน หลักสูตรตามความหมายใหม่ หมายถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งในด้านร่างกาย สังคม ปัญญา และจิตใจ

ทาบ (Taba, 1962, p. 2) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

กู๊ด (Cartar V. Good, 1973, p. 157) ได้ให้นิยามไว้ว่า หลักสูตรคือ กลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลักๆ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา

จากการศึกษาความหมายที่นักการศึกษาได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าหลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนให้มีความสมบูรณ์ ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีหลักสูตร ซึ่งมีนักการศึกษาทั้งหลายได้กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตร ไว้อย่างสอดคล้องและใกล้เคียงกันดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2540, หน้า 4) กล่าวว่าหลักสูตรเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้ปรัชญาหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา ได้รับผลสมความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เพราะหลักสูตรมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาบุคคลในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ ผู้เรียนอยู่ในวัยที่จะเป็นผู้ใหญ่ หลักสูตรจะมีส่วนช่วยในการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต หลักสูตรยังมีความสำคัญต่อสังคมการเมืองและเศรษฐกิจอีกด้วย

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งอย่างหนึ่งในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะเป็นโครงร่างกำหนดไว้ว่า เด็กได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรอีกด้วย

ปราโมทย์ จันทรเรือง (2550, หน้า 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือซึ่งบอกให้กับต้น หรือครูผู้สอนรู้ว่าจะต้องตั้งเข็มทิศไปทางใด และจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างทางที่ไปจะต้องทำอะไรมบ้าง ต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วย หรือต้องมีการตรวจสอบประเมินผล หรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการเรียนการสอนนั้น ผู้เรียนก็จำเป็นต้องทราบล่วงหน้าว่าจะได้เรียนรู้อะไร และจะได้รับผลอย่างไร

จากการศึกษาความสำคัญของหลักสูตรที่นักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการจัดการศึกษา เป็นเครื่องมือและเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ทั้งปวงให้ผู้เรียน ตลอดจนเป็นตัวบ่งชี้เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ ทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ ได้เสนอองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 182) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรที่ดีควรประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ

1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์

4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการสอน
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการในชุมชน
6. การประเมินผล

ชำระ บัณฑิต (2542, หน้า 8-9) ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (education goals and policies)
2. จุดหมายของหลักสูตร (curriculum aims)
3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (types and structures)
4. จุดประสงค์ของวิชา (subject objectives)
5. เนื้อหา (content)
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (instructional objectives)
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (instructional strategies)
8. การประเมินผล (evaluation)
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (curriculum materials and instructional

media)

กรมวิชาการ, (2545, หน้า 45) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ใน หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. หลักการ
2. จุดมุ่งหมาย
3. โครงสร้าง
4. การจัดหลักสูตร
5. การจัดการเวลาเรียน
6. การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
7. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
8. การจัดการเรียนรู้
9. สื่อการเรียนรู้
10. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้
11. เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
12. เอกสารหลักฐานการศึกษา
13. การเทียบหลักฐานการศึกษา
14. การพัฒนาศักยภาพครู
15. การจัดหลักสูตรสถานศึกษา
16. การกำกับติดตามและรายงานผล

ฉันทิช ชาติทอง (2550, หน้า 13) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบของหลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลถึงลักษณะ โครงสร้าง รูปแบบของหลักสูตรว่าจะเป็นอย่างใด โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ ความมุ่งหมาย (objective) เนื้อหา (content) การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) และการประเมินผล (evaluation)

ทาบตา (Taba, 1962, p.14) ได้สรุปไว้ว่าหลักสูตรควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. จุดหมายกับวัตถุประสงค์
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้
3. รูปแบบการเรียนการสอน
4. การประเมินผลการเรียนรู้

โบแชมพ์ (Beauchamp, 1981, pp.107 – 109) ได้ให้ความเห็นว่าหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. เนื้อหาสาระและวิธีการจัด
2. จุดมุ่งหมายทั่วไป
3. แนวการนำหลักสูตรไปใช้สอน
4. การประเมินผล

จากแนวคิดทั้งหลายที่นักการศึกษาได้กำหนดไว้ข้างต้นและเห็นว่าองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ คือ หลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา การจัดเวลาเรียน เนื้อหา แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

4. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2540, หน้า 31-32) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงการปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม หรือเป็นการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ และอาจรวมไปถึงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วย

ศรีนทิพย์ ภู่อาลี (2542, หน้า 36) กล่าวว่าไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักการ การปรับปรุงหลักสูตรเป็นการแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวความคิดพื้นฐานหรือแบบของหลักสูตรเดิม แต่เป็นการแก้ไข เพื่อให้ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งต้องกระทำอยู่ตลอดเวลาในการใช้หลักสูตร แต่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้นเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงจากหลักสูตรเดิมทั้งระบบทุกองค์ประกอบของหลักสูตร

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544, หน้า 2) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการตัดสินใจที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จุดมุ่งหมายของสถานศึกษา จุดประสงค์ของการสอนและการประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในหลักสูตรว่าสามารถวัดและ

ประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนในหลักสูตร ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามที่ชาติต้องการ ความต้องการของสังคมและการเปลี่ยนแปลงในสังคมเป็นผลให้หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งไม่สามารถกำหนดหลักสูตรให้คงที่แบบเดิมได้ตลอดกาล กระบวนการวางแผนหลักสูตรจึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ทาบ (Taba, 1962, p.454) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล อื่นๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร

กู๊ด (Carter V. Good, 1973, pp. 157-158) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ขึ้นไป

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ในลักษณะการเพิ่มรายละเอียดหรือปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

5. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

นักพัฒนาหลักสูตรหลายท่านได้ให้แนวคิด

ไทเลอร์ (Tyler, 1950, p.1) ได้เสนอแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องให้เด็กได้รับ
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. เราจะทราบได้อย่างไรว่า ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว

ทาบ (Hilda Taba, 1962, p.12) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร ไว้ 7 ข้อ

ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา

3. คัดเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมที่จะนำมาสอน
4. จัดลำดับเนื้อหาสาระ
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
6. จัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้
7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีประเมินผล

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 38) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กรมวิชาการ (2545, หน้า 30) ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. การจัดโครงสร้างสถานการศึกษา
3. การจัดทำสาระของหลักสูตร
4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน
6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ และเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผลและ

เอกสารหลักฐานการศึกษา

7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุนการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตร มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

6. การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งนักการศึกษา ได้กล่าวถึงการประเมินหลักสูตรไว้ดังนี้

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 249) ได้สรุปไว้ว่า การประเมินหลักสูตร คือกระบวนการในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของหลักสูตรนั้น ๆ มีประสิทธิภาพเพียงใด เมื่อ

นำไปใช้แล้วบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ มีอะไรต้องแก้ไขเพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีกว่าต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนหรือวิธีการประเมินดังต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการประเมิน ผู้ประเมินต้องกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการประเมินให้ชัดเจน มีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพในทุกเนื้อหาที่จะนำมาประเมินหลักสูตร

2. กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการที่จะใช้การประเมินผล การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการประเมินเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของหลักสูตรและสามารถดำเนินงานไปตามขั้นตอนได้อย่างราบรื่น

3. ขั้นการสร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินหรือเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพื่อจะได้นำข้อมูลนั้นมาแปลผลลัพท์เป็น การปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป ดังนั้นผู้ประเมินจะต้องเลือกใช้และสร้างเครื่องมืออย่างมีคุณภาพ มีความเชื่อถือได้และความเที่ยงตรง

4. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ประเมินต้องเก็บข้อมูลตามขอบเขตและระยะเวลาที่กำหนดไว้ ในบางครั้งถ้ามีความจำเป็นต้องอาศัยผู้อื่นในการรวบรวมข้อมูล ควรพิจารณาผู้จะมาทำหน้าที่แทนต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เพราะผู้เก็บรวบรวมข้อมูลมีส่วนช่วยให้ข้อมูลได้มีความเที่ยงตรงและมีความเชื่อถือ

5. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ประเมินต้องกำหนดวิธีการจัดระบบข้อมูล พิจารณาเลือกใช้สถิติในการวิเคราะห์ที่เหมาะสม แล้วจึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้น โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

6. ขั้นสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการประเมิน ผู้ประเมินจะสรุปและรายงานผลจากการวิเคราะห์ในขั้นต้น ผู้ประเมินจะต้องพิจารณารูปแบบการรายงานผลว่าควรจะเป็นรูปแบบใด และการรายงานผลจะมุ่งเสนอข้อมูลที่บ่งชี้ให้เห็นคุณภาพของหลักสูตร คือ มีการปรับปรุงเนื้อหาบางส่วนหรือมีการยกเลิกทั้งหมด

7. ขั้นนำผลที่ได้จากการประเมินไปพัฒนาหลักสูตรในโอกาสต่อไป

ปราโมทย์ จันทร์เรือง (2550, หน้า 98-99) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินหลักสูตรใดๆ ก็ตามจะมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่คล้ายคลึงกันดังนี้ คือ

1. เพื่อหาทางปรับปรุง แก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร การประเมินผลในลักษณะนี้มักจะดำเนินในช่วงที่การพัฒนาหลักสูตรยังคงดำเนินการอยู่ เพื่อที่จะพิจารณาว่าองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา การวัดผล ฯลฯ มีความสอดคล้องและเหมาะสมหรือไม่ สามารถนำมาปฏิบัติในช่วงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้หรือในขณะที่การใช้หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่ได้มากน้อยเพียงใด ได้ผลเพียงใดและมีปัญหาอุปสรรคอะไร จะได้เป็นประโยชน์แก่นักพัฒนา

หลักสูตรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้ มีคุณภาพดีขึ้นได้ทันที่

2. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขระบบการบริหารหลักสูตร การนิเทศ กำกับดูแลและ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินผลในลักษณะนี้จะ ดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้จะได้ช่วยปรับปรุงหลักสูตรให้บรรลุตามเป้าหมายที่ วางไว้

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารว่าควรใช้หลักสูตรต่อไปอีกหรือยกเลิก การใช้หลักสูตรเพียงบางส่วน หรือยกเลิกทั้งหมด การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการ หลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่ง แล้วจึงประเมินเพื่อสรุปผลตัดสินใจว่าหลักสูตรมีคุณภาพดี หรือไม่ดีตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ มากน้อยเพียงใด สนองความต้องการของสังคม เพียงใดและเหมาะสมกับการนำไปใช้ต่อไปหรือไม่

4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่า มี การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตร หลังจากผ่านกระบวนการทาง การศึกษามาแล้วหรือไม่ อย่างไร การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่การนำ หลักสูตรไปใช้หลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่งก็ได้

ฉันท ชาดุทอง (2550, หน้า 141) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การประเมินหลักสูตร เป็นเรื่องที่ทิศทางว่า การประเมินจะเกี่ยวข้องกับอะไรบ้างผู้ประเมินจะต้องทำอะไรบ้าง ผู้ประเมินจะต้องทำอะไรก่อน หลังกันอย่างไร จากแนวคิดและตัวแบบการประเมินผล การใช้ หลักสูตรดังกล่าว สรุปได้ว่าการประเมินหลักสูตรจำแนกได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเป็นการประเมินโครงสร้างของหลักสูตร โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประเมินคุณค่าของหลักสูตร ซึ่งตัวแบบการประเมินนั้นจะใช้ตัวแบบที่ ยึดหลักเกณฑ์เป็นหลัก เช่น การประเมินจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ใช้สภาพปัญหาและ ความจำเป็นหลักพิจารณาการประเมินเนื้อหาหลักสูตร ใช้การพิจารณาจุดหมายเชิงพฤติกรรม เป็นเกณฑ์ เป็นต้น ลักษณะของการประเมินนี้ เป็นการประเมินว่าองค์ประกอบของหลักสูตรมี ความเหมาะสมและสอดคล้องเพียงใด

2. ภายหลังจากการประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้และปรับปรุงบางส่วนที่บกพร่อง แล้วก็ให้นำหลักสูตรไปทดลองใช้จริงและประเมินดูว่า มีการพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมายของ หลักสูตรหรือไม่ หลักสูตรมีความเหมาะสมเพียงใด ปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดจากการใช้ หลักสูตรมีอะไรบ้างซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำมาใช้ในการตัดสินใจปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการเลือกใช้แบบหรือรูปแบบในการประเมิน จะต้องเลือกให้ สอดคล้องกับความจำเป็น หรือความต้องการของผลประเมิน รูปแบบของการประเมินแบบนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. รูปแบบที่ยึดจุดหมายเป็นหลัก (goal-attainment model) รูปแบบนี้เน้นประเมินตามที่กำหนดไว้จุดมุ่งหมาย เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เป็นหลัก

2. รูปแบบการตัดสินคุณค่า (judgmental model) เป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่าโดยอาศัยเกณฑ์ภายในและเกณฑ์ภายนอก

3. รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (decision model) เป็นรูปแบบสร้างขึ้นเพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหาร

ทาบ (Taba, 1962, p. 29) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรกระทำขึ้นเพื่อศึกษากระบวนการต่างๆ ที่กำหนดไว้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงใดบ้างที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งการประเมินดังกล่าวจะครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของหลักสูตรและกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่ง ได้แก่ จุดประสงค์ขอบเขตของเนื้อหาสาระคุณภาพของผู้บริหาร และผู้ใช้หลักสูตร สมรรถภาพของผู้เรียน ความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ การใช้สื่อและวัสดุการสอน

จากการศึกษาเรื่องการประเมินหลักสูตรของนักการศึกษาต่างๆ ได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่าการประเมินหลักสูตรเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาตัดสินคุณค่าหรือประสิทธิภาพของหลักสูตรนั้นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้และมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความหมายสอดคล้องกับหลักการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด ทั้งนี้เพราะหลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่จะต้องใช้หลักสูตรนั้น และการพัฒนาหลักสูตรนั้นควรให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 107) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานที่ศึกษาหรือหน่วยงานหรือบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

พันทวีทย์ ยืนยง (2543, หน้า 45) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นมวลประกอบการจัดให้ผู้เรียนโดยปรับหลักสูตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการแต่ละท้องถิ่นหรือเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับท้องถิ่นที่ชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะโดยจัดการผสมผสานวัฒนธรรมของชุมชนและความเป็นท้องถิ่นในหลักสูตรเพื่อ

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างลึกซึ้ง เป็นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในลักษณะพัฒนา เพื่อความยั่งยืนของท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างแท้จริง

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544, หน้า 15) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่ และรวมถึงการผลิตเอกสารต่างๆสำหรับผู้เรียนด้วย

นิคม ชมพูหลง (2546, หน้า 89) ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถทักษะเจตคติและคุณภาพการดำรงชีวิตโดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

จากแนวความคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งปวงที่จัดให้แก่ผู้เรียน โดยมีบุคลากรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเพิ่มเติมปรับปรุงหลักสูตร ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้นวัตกรรมในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง เศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งปลูกฝังให้เกิดความรัก ความผูกพันมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน พร้อมทั้งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและสามารถนำทักษะที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพในการดำรงชีวิต

2. เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

แนวความคิดของนักการศึกษาหลายท่านเกี่ยวกับเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

สวัสดิ์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 307) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในท้องถิ่นว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรได้มากที่สุดด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมชุมชนที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะก็ย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมนั้นได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ที่ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วยในทางปฏิบัติ ถ้าหากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางนักย่อมจะตอบสนองให้ผู้ที่ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 109 - 110) ได้ให้เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรแม่บท ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและ กิจกรรมอย่างกว้างเพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอน มุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับ สาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ หมด

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีผลกระทบโดยตรงต่อทักษะและการดำรงชีวิตของคนทั้งในเมืองและชนบทจึงต้องมี หลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ

3. การเรียนที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังที่ไกลตัว เพราะเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่สามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพ เศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน

4. ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นในชนบทของไทยมีอยู่มากมาย และบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทไม่สามารถ นำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถ บูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ ทัศนคติ พฤติกรรม ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่น ของตน เกิดความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ในการประกอบอาชีพได้

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เหตุผลและความจำเป็นใน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีดังนี้ คือ หลักสูตรแกนกลางได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมไว้กว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้เพราะสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันการจัดการศึกษา ในระดับประถมศึกษาต้องใช้หลักสูตรแกนกลาง และบังคับให้เหมือนกันทั่วประเทศทำให้นักเรียนไม่รู้จักและไม่เข้าใจวิถีชีวิตของตนเอง ตลอดจนมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมชุมชนหรือเรื่อง สิ่งแวดล้อมรอบข้างอย่างแท้จริง และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนา หลักสูตรในโรงเรียน

3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตร มีนักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรได้กล่าวขั้นตอนหรือ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังต่อไปนี้

อุดม เขยแก้ว (2545, หน้า 33 - 37) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับ ความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีคุณภาพนั้น ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จำเป็นต้องศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ทุกขั้นตอน ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การสำรวจสภาพปัญหาชุมชนเป็นการศึกษาข้อมูลความเป็นอยู่ของชุมชน และผู้เรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างแท้จริง ผู้สำรวจสภาพปัญหาของชุมชน คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและผู้เรียน ข้อมูลสภาพปัญหาชุมชนได้มาด้วยวิธีการต่างๆเช่น

1.1 ศึกษาข้อมูลโดยการสำรวจชุมชน เรียกว่า ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้สำรวจเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากชุมชน เป็นข้อมูลที่แสดงถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชนในขณะที่ผู้สำรวจเข้าไปพบเห็น

1.2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารเรียกว่า ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีผู้สำรวจศึกษารวบรวมไว้แล้ว เช่น ข้อมูลจากการวางแผนจุลภาค และจากหน่วยงานอื่นรวบรวมเอาไว้

2. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดความต้องการ การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนเป็นกระบวนการในการนำข้อมูลจากการสำรวจมาจัดกลุ่มเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดความต้องการจากสภาพปัญหา เพื่อนำไปสู่การจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่นที่สนองต่อความต้องการชุมชนหรือผู้เรียนอย่างแท้จริง ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียนได้นำวิธีการ new participatory technique (NP) มาใช้ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

2.1 อภิปรายปัญหาเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาอภิปรายเพื่อถกกันกรองให้ได้ปัญหาตรงสภาพจริง

2.2 เขียนสภาพปัญหา ผู้สำรวจนำข้อมูลที่ได้มาเขียนสภาพปัญหาในแผ่นกระดาษปัญหาละ 1 แผ่น โดยเขียนตามความคิดเห็นของตนเองให้เป็นรูปธรรมและเป็นประโยคที่สมบูรณ์

2.3 จัดกลุ่มปัญหาเป็นขั้นตอนที่นำปัญหาของแต่ละคนที่เขียนลงในแผ่นกระดาษทุกปัญหามาจัดกลุ่มปัญหาที่ตรงกันหรือมีความหมายที่คล้ายคลึงกันรวมไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน

2.4 ตรวจสอบปัญหา โดยนำปัญหาที่จัดกลุ่มไว้แล้วมาตรวจสอบ ถ้ายังไม่ถูกต้องให้จัดใหม่ พร้อมเรียงลำดับความรุนแรงของปัญหาโดยพิจารณาความถี่ของจำนวนปัญหาที่เขียนในแผ่นกระดาษ

2.5 ตั้งชื่อหัวข้อปัญหา เมื่อจัดกลุ่มปัญหาแล้วให้ตั้งชื่อหัวข้อของกลุ่มปัญหาแต่ละกลุ่มปัญหา การตั้งชื่อหัวข้อปัญหาควรตั้งให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

2.6 กำหนดความต้องการ ความต้องการที่กำหนดนี้ควรเป็นความต้องการที่ครูและผู้เรียนสามารถช่วยกันแก้ไขได้ ถ้าความต้องการที่กำหนดขึ้นไม่สามารถแก้ไขได้ให้นำเสนอต่อผู้มีอำนาจหรือผู้เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการแก้ไขต่อไป

2.7 จัดลำดับความต้องการ เป็นการนำความต้องการที่กำหนดไว้แล้วมาเรียงลำดับเพื่อนำไปกำหนดหัวข้อเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้วิธีฉันทานุมติ(สมาชิกในกลุ่มมีความคิดเห็นที่ตรงกัน)

3. การจัดทำผังหลักสูตร

ผังหลักสูตร หมายถึง กรอบความคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยหัวข้อเรื่องหรือหัวข้อเนื้อหาหลักและหัวข้อเรื่องย่อยที่ปรับมาจากความต้องการและการวิเคราะห์ปัญหาจากการสำรวจปัญหาจากชุมชน หลังจากกำหนดความต้องการได้แล้วให้นำหัวข้อความต้องการมาจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่นโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางด้วย

4. การเขียนแผนการสอน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากสภาพจริงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า ผู้เรียนจะรู้อะไร อยากทำอะไรและสามารถทำอะไรได้ แทนที่ผู้จัดกิจกรรมการศึกษา(ครู) คิดว่าตนชอบอะไร ต้องการสอนอะไร และต้องการให้ผู้เรียนเป็นอะไร ดังนั้นครูจึงต้องร่วมกับผู้เรียนในการเขียนแผนการสอน ซึ่งมีกระบวนการตามลำดับ ดังนี้

4.1 การกำหนดหัวข้อเรื่อง(theme)

หัวข้อเรื่อง กำหนดจากสภาพปัญหาหรือความต้องการของชุมชน ผู้เรียนในที่นี้ให้นำหัวข้อเรื่องย่อยแต่ละเรื่องจากผังหลักสูตรมาเขียนแผนการสอน

4.2 การเขียนสาระสำคัญ (concept)

สาระสำคัญ หมายถึง บทสรุปในความสำคัญของเรื่องเน้นถึงความคิดรวบยอด หลักการ ทักษะหรือลักษณะนิสัยที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน แต่ละหัวข้อเรื่องนั้นเป็นหัวใจหรือตะกอนของความรู้ความสามารถที่จะติดตัวผู้เรียนไปใช้ในอนาคด การเขียนสาระสำคัญมีหลักการเขียนดังนี้

4.2.1 เขียนในรูปประโยคบอกเล่า (มีภาคประธานและภาคแสดง) ในลักษณะสรุปลักษณะเด่น หรือให้เห็นสาระของเนื้อหาที่จะสอนหรือการบอกเหตุผล หรือการให้คำนิยามหรือจำกัดความ หรือบอกประโยค หรือคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ หรือบอกโทษ หรือผลร้ายที่ผู้เรียนจะได้รับ หรือเขียนเป็นสุภาษิต คติ หรือคำคม

4.2.2 เขียนในลักษณะกว้างหรือแคบก็ได้ ขึ้นอยู่กับครูและผู้เรียน ซึ่งจะวัดเป็นรูปธรรมและประเมินผลรูปธรรมได้

4.2.3 สาระสำคัญในแต่ละเรื่อง อาจมีประเด็นที่หลากหลายซึ่งผู้เขียนสาระสำคัญต้องกำหนดว่า อะไรคือความต้องการที่จะให้เกิดผลกับผู้เรียน

4.2.4 เขียนสาระสำคัญต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ปลายทาง

4.3 กำหนดขอบเขตเนื้อหา

เป็นการระบุว่าหัวข้อเรื่องที่มีความสัมพันธ์หรือบูรณาการกับวิชาใดบ้างและระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยมีหลักการเขียน ดังนี้

4.3.1 ผู้เขียนหลักสูตรต้องระบุขอบเขตโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลาง ของแต่ละระดับชั้น

4.3.2 การเขียนขอบเขตของเนื้อหาให้บูรณาการองค์ความรู้ ครอบคลุมหลักสูตร ที่มีอยู่ในจุดประสงค์หลักของหลักสูตรนั้น

4.3.3 มีการกำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้ง การศึกษาด้วยตนเองและศึกษาจากกิจกรรมการพบกลุ่ม

4.4 การกำหนดจุดประสงค์ทั่วไปหรือจุดประสงค์ปลายทาง

เป็นจุดประสงค์ที่คาดว่า เมื่อผู้เรียนเรียนจบในเนื้อหาวิชานั้นๆ แล้วจะทำได้บ้างหรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไรควรเขียนให้ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน มีหลักการเขียนดังนี้

4.4.1 ผู้เขียนจะต้องตระหนักถึงมวลประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.4.2 การเขียนในรูปประโยคหรือ วลี ที่คาดว่าต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร

4.4.3 ในการเขียนต้องมีคำหลัก(key word) ที่บอกจุดประสงค์ที่เป็น ความคาดหวังที่ชัดเจนและครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

4.5 การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทาง

จุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์นำทางเป็นจุดประสงค์ย่อย หรือจุดประสงค์เป้าหมายของการเรียนการสอนที่ปรารถนาจะให้เกิดกับผู้เรียนในการเรียนการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องย่อย โดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะปฏิบัติ ทักษะ และกระบวนการจัดการ ซึ่งนิยมเขียนในลักษณะของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถประยุกต์สู่การเรียนรู้หรือใช้กับชีวิตจริงได้

4.5.1 เขียนบอกพฤติกรรมที่คาดหวังว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติ หรือแสดงได้ เช่น บอก แสดง อธิบาย ทำ สรุป วิเคราะห์ ฯลฯ จากวัตถุประสงค์ทั่วไปได้

4.5.2 พฤติกรรมที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ต้องเป็นรูปธรรม สามารถวัดและประเมินผลได้

4.6 การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

ให้ดำเนินการโดยวิธีของทฤษฎีเชิงระบบ (system approach) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ครูและผู้เรียนร่วมกันแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันละกัน

ขั้นที่ 2 ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้หรือไปปฏิบัติกับชีวิตจริง

ขั้นที่ 3 ผู้เรียนนำเสนอผลของการใช้ หรือปฏิบัติรวมทั้งการประยุกต์
ความรู้ไปใช้จริง

4.7 การกำหนดสื่อการเรียนการสอน

เป็นการระบุว่า ในการเรียนการสอนตามหัวข้อเรื่อง (theme) นั้นๆ
จะต้องใช้สื่ออุปกรณ์อะไรบ้าง โดยระบุตามจุดประสงค์ เฉพาะเป็นรายชื่อที่ต้องใช้ในกิจกรรม
การเรียนการสอนตามจุดประสงค์แต่ละเรื่อง ทั้งสื่อที่ค้นคว้าและสื่อการเรียนการสอน

5. การจัดการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น ครู และผู้เรียน
ร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกัน และจัดกิจกรรม
การเรียนการสอน โดยได้ยึดทฤษฎีเชิงระบบ (system approach) โดยได้ให้ความสำคัญใน
การเรียนรู้อันดับกระบวนการหาความรู้ (Input) กระบวนการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้
 (process) และกระบวนการแสดงผลของความรู้หรือความสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิต (output)

6. การประเมิน

เป็นการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนตาม
จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยดูจากผลของการนำความรู้ไปปฏิบัติ หรือขยายความรู้โดยวิธีต่างๆ

การให้คะแนน อาจให้คะแนนจากผลของงาน ซึ่งได้จากแฟ้มสะสมผลงานที่
ผู้เรียนได้เก็บสะสมไว้ โดยผู้เรียนประเมินชิ้นงานของตนเองและเลือกชิ้นงานที่ดี พอใจที่สุดไว้
เพื่อประเมินต่อไป

ไทเลอร์ (Tyler, 1950, p. 1) เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโดยตั้งเป็น
คำถามไว้ 4 ข้อ ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้าง
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะพิจารณาได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นบรรลุแล้ว

จากการศึกษาขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น
สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร มี 4 ขั้นตอนดังนี้ คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2)
การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

4. แนวทางการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 2-4) ได้กล่าวถึง
การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นไปเพื่อให้มี
ความเหมาะสมชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมีกระบวนการนำ
หลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เปิดโอกาสให้สถานศึกษา
นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาในแต่ละระดับ และปรับ

กระบวนการเรียนการสอนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากทฤษฎีของกลุ่มพุทธินิยมที่มีความคิดเกี่ยวกับเรื่องของธรรมชาติของการเรียนรู้ การคิดในลักษณะของการหยั่งรู้ และกระบวนการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยเหตุและผลเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เช่นแนวคิดของฌอง เปียเจต์ (Jean Piaget) ที่มีความเชื่ออยู่บนพื้นฐานของพันธกรรมและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นหลักการที่ทำให้เข้าใจการอธิบายพัฒนาการทางสติปัญญา ความเจริญเติบโตที่มีระยะขั้นตอนของการพัฒนาแต่ละตอนจะสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตทางสติปัญญาและพัฒนาการของเด็ก สามารถอธิบายสิ่งที่เรียนรู้ได้ตามลำดับโดยแสดงออกถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อม จึงนำความเชื่อนี้ไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นครั้งนี้

การกำหนดเนื้อสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ทั้งในด้านความสำคัญ ประวัติความเป็นมาสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม วิถีการดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมนั้นๆ อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ยินดีที่จะร่วมสืบสานพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นนั้นมีข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

1. การดำเนินงานของส่วนกลาง

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ผู้เรียนรักประเทศชาติ รักท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งดีงามให้สังคม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทراثวิทยาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องนำหลักสูตรนี้ไปใช้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังให้การส่งเสริมและสนับสนุนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอน ส่งเสริมการนิเทศ การบริหาร การจัดการศึกษารวมทั้งจัดทำเอกสารแนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

2. การดำเนินงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าที่ในการบริหารจัดการศึกษาและพัฒนาสาระของหลักสูตร การศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งมีหน้าที่ในการพัฒนางานด้านวิชาการร่วมกับสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงควรมีหน้าที่สนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สถานศึกษานำไปจัดทำรายละเอียดของเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติจริงในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น กรมวิชาการ (2540, หน้า 33-53) ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ในแต่ละกลุ่มวิชาในทุก ระดับชั้นโดยปรับปรุงจากหลักสูตรแกนกลาง โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง หลังจากได้ศึกษาและวิเคราะห์ จากคำอธิบายรายวิชาที่กำหนด เพื่อจะได้ทราบแต่ละเนื้อหา สาระว่าควรมีการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่นเรื่องใด
 2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหาโดยเพิ่มหรือลดรายละเอียดจากหลักสูตรแกนกลาง
 3. ปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
 4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ เช่นหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริม ประสพการณ์ แบบฝึกหัด หรือสื่ออื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม กับจุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพท้องถิ่นโดยสื่อเหล่านี้อาจใช้กับเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่เดิม หรือรายวิชาใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาได้
 5. จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางทั้งนี้ คำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหาและความต้องการของท้องถิ่น
- จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาได้มีการพัฒนาหลักสูตรโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา พร้อมทั้งได้จัดทำสาระ แกนกลางในแต่ละระดับชั้น เพื่อให้เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและจัดการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในการปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย สามารถ นำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตโดยนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 3) ได้กล่าวถึง วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3. จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4. การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมได้ตามความพร้อมและจุดเน้น โดยสามารถปรับให้เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษาและสภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ระดับชั้นประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนวันละ ไม่เกิน 5 ชั่วโมง

2. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนวันละไม่เกิน 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียน วันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมง ต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

5. โครงสร้างเวลาเรียน

การกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และเพิ่มเติม สถานศึกษาสามารถดำเนินการ ดังนี้

ระดับประถมศึกษา สามารถปรับเวลาเรียนพื้นฐานของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ต้องมีเวลาเรียนรวมตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด

ระดับมัธยมศึกษา ต้องจัดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนด และสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

สำหรับเวลาเรียนเพิ่มเติม ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับความพร้อม จุดเน้น

ของสถานศึกษาและเกณฑ์การจบหลักสูตร เฉพาะระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สถานศึกษา อาจจัดให้เป็นเวลาสำหรับสาระ การเรียนรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและกลุ่ม สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนดไว้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมงนั้น เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติ กิจกรรมแนะแนวกิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ในส่วน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ให้สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.1-6)	รวม 6 ปี	จำนวน 60 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3)	รวม 3 ปี	จำนวน 45 ชั่วโมง
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6)	รวม 3 ปี	จำนวน 60 ชั่วโมง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1. ประเภทของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551, หน้า 20-21) กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มี ระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเอง ได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็น กิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน

เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกชั้นตอน ได้แก่ การศึกษา วิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็น

กลุ่ม ความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและ
ท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษา
วิชาทหาร

2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน
และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม
ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์
สังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551, หน้า 20-21)

กรมวิชาการ (2546, หน้า 1-14) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

2. ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระบบประกอบด้วยรูปแบบ
กระบวนการวิธีการที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มีความหมาย
และมีคุณค่าในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งสร้าง
เสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและ
เข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์
ต่อสังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3. ความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดแนวการจัดการศึกษา
โดยยึดว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมี
ความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ
และเต็มตามศักยภาพโดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด
ของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ
การเผชิญสถานการณ์ ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี
ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยาก
ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ใน
สังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสุขบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงและยั่งยืน

จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของความ
เป็นไทยนั้น นอกจากการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งได้กำหนดไว้ใน

โครงสร้างกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มแล้ว หลักสูตรยังได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในโครงสร้างด้วย โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ค้นพบความสามารถ ความถนัดของตนเอง เพื่อการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการประกอบสัมมาชีพ ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนในสังคมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมโดยมุ่งเน้นให้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติจริง โดยการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน การทำงานเป็นกลุ่ม และประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลักษณะความพร้อม ความต้องการ และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามดุลยพินิจของสถานศึกษา และมีการกำกับดูแลอย่างจริงจัง

4. จุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ดังนี้

1. พัฒนาองค์ความรู้ของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

2. พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม

3. เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกตามความถนัดและความสนใจของตนเอง

5. หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีหลักการจัดดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัดและความสามารถของผู้เรียน และวัฒนธรรมที่ต้งาม

3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และรู้สึกสนุกกับการใฝ่รู้ใฝ่เรียน

4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงอย่างต่อเนื่อง

5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม

6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา

7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย

8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

6. ขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน ซึ่งสถานศึกษาสามารถจัดแยกหรือบูรณาการไว้ด้วยกันก็ได้ และสามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบและวิธีการโดยมีขอบเขตดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่เกื้อกูล ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในรูปแบบของการปฏิบัติตามโครงการ / โครงการงาน ในลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการ โดยยึดหลักธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐาน

2. เป็นกิจกรรมที่สนองความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างระหว่างบุคคลในลักษณะชมรม ชุมนุม กลุ่มสนใจ เน้นการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาความรู้อาชีพ และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ

3. เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในลักษณะต่าง ๆ ให้สามารถจัดการกับชีวิตและสังคมได้ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีค่านิยมในความดีงาม มีวินัยในตนเอง มีคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นกิจกรรมที่ฝึกการทำงานและการให้บริการด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ส่วนรวม เพื่อเสริมสร้างความมีน้ำใจ เอื้ออาทร ความเป็นพลเมืองดี และรับผิดชอบต่อตนเองครอบครัวและสังคม

7. การจัดตั้งชุมนุมตามความถนัดและความสนใจ

กรมวิชาการ (2546, หน้า 35-36) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดตั้งชุมนุมตามความถนัดและสนใจ ไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนได้เลือกกิจกรรมตามความสนใจ โดยอาจเลือกกิจกรรมตามที่โรงเรียนเสนอให้นักเรียนเลือกหรือนักเรียนที่มีความสนใจตรงกันรวมกลุ่มกันเสนอขอเปิดกิจกรรมจากโรงเรียนก็ได้ ซึ่งอาจเรียกชื่อเป็นชุมนุมหรือชมรม แล้วแต่จะตกลงกันในกลุ่ม การรวมกลุ่มควรเป็นการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีระเบียบ ข้อบังคับ เป็นกฎเกณฑ์ที่จะต้องปฏิบัติตามร่วมกันระหว่างนักเรียนกับครูที่ปรึกษา และนักเรียนกับนักเรียน โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนการจัดตั้งชุมนุม หลังจากที่โรงเรียนประกาศรับนักเรียนเข้าชุมนุมตามความสนใจและประกาศกลุ่มสมาชิกแล้ว เป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องปฐมนิเทศ

นักเรียนเพื่อให้ทราบจุดประสงค์ภารกิจการปฏิบัติกิจกรรมและการประเมินผลกิจกรรม ต่อจากนั้น การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อให้นักเรียนได้คุ้นเคยและรู้จักกันยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่ การเลือกประธาน รองประธาน หรือตำแหน่งอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม เมื่อชุมนุมแต่ละชุมนุมได้ เลือกตั้งกรรมการบริหารกลุ่มเสร็จแล้ว เพื่อเสนอขออนุมัติจากผู้บริหารโรงเรียน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การจัดตั้งชุมนุมตามกลุ่มสนใจเป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ นักเรียนเลือกกิจกรรมตามความสนใจหรือความถนัดที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ตลอดจนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของ หลักสูตรเป็น 2 ส่วน คือ หลักสูตรภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมระยะเวลาทั้งหมด 15 ชั่วโมง

เพลงอีแซว

1. ความหมายของเพลงพื้นบ้าน

คำว่า "เพลงพื้นบ้าน" ภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Folk song" นักวิชาการและกลุ่ม ศึกษาเพลงพื้นบ้านในประเทศไทยเรียกชื่อเพลงพื้นบ้านต่างๆ กัน เช่น เพลงชาวบ้าน เพลง พื้นบ้าน เพลงพื้นเมือง อย่างไรก็ตามชื่อเรียกดังกล่าวมีความหมายตรงกับคำว่า "Folk song" ทั้งสิ้นมีนักวิชาการด้านเพลงพื้นบ้านหลายท่านได้ให้ความหมายเพลงพื้นบ้านไว้ดังนี้

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี (2548, หน้า 129) เพลงพื้นบ้าน หรือ "เพลงพื้นเมือง หรือ"ดนตรีพื้นบ้าน" ซึ่งทั้งหมดมีความหมายเดียวกัน คือหมายถึงเพลงของคนที่อยู่ในสังคมชนบท ส่วนการร้องอาจจะร้องคนเดียวหรือร้องโต้ตอบ หรือร้องเป็นหมู่คณะก็ได้ มี เครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเองบรรเลงหรือไม่มีตามเป็นเพลงที่สืบทอด กันมาปากต่อปาก โดย ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เล่นกันเพื่อความสนุกสนานบันเทิง ผ่อนคลาย ความเหนื่อยจากการทำนาทำไร่ หรือเพื่อแสดงออกถึง ความรักของชายหนุ่มหญิงสาว เพื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ บ้าง เพื่อแก้เคลือบ้าง เพลงเหล่านี้จะร้องกันเป็นภาษาถิ่น มีท่วงทำนอง ตลอดจนบทร้อง ท่าทาง เครื่องดนตรีเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป เพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงของคนในชนบทที่ใช้ร้องเล่นกันในท้องถิ่น ของผู้คนมีเนื้อหาที่ สอดคล้องกับวิถี ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อของท้องถิ่นมักใช้ถ้อยคำเรียบง่าย มีสำนวนคมคายอันเกิดจากปฏิภาณไหวพริบ ร้องเล่นโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงในงานเทศกาล หรืองานรื่นเริงต่างๆ หรือร้องเล่นเวลา ประกอบกิจการงานอาชีพมีการถ่ายทอดทางวาจาและการจดจำ ไม่มีการจดบันทึก

2. ลักษณะเฉพาะของเพลงพื้นบ้าน

ลักษณะเพลงพื้นบ้าน จะมีความเรียบง่ายในถ้อยคำ เน้นความสนุกสนานเป็นหลัก เนื้อความส่วนใหญ่จะเป็นคำบอกเล่าจากพ่อเพลง แม่เพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายบัวเผื่อน โพร้พักตร์ นายไสว วงษ์งาม และนางบัวผันจันทร์ศรี สามคนนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เป็นพ่อเพลง

แม่เพลงชั้นครูที่ จะแยกจากเพลงพื้นบ้านสุพรรณบุรีไม่ออก เพราะเคยเล่นและเคยอยู่ในบรรยากาศเก่าๆ ครั้ง 50 ปีก่อนโดยตรง เนื้อหาสาระของเพลงพื้นบ้านที่ร้องกันดูเหมือนจะมีอย่างเดียว ไม่ว่าทำนองเพลงจะเป็นชนิดใด คือเรื่องผู้ชายเกี้ยวผู้หญิง แล้วผู้หญิงก็ตอบ หรือ ชักถาม หรือว่าผู้ชายให้เจ็บๆ เท่านั้น สิ่งสำคัญในการร้อง อยู่ที่ผู้ร้องเพลงต้องคิดค้นกลอนสด ร้องแก้กันด้วยปฏิภาณไหวพริบอันทำให้เกิดความสนุกขึ้นทั้งสองฝ่ายมาในตอนหลัง ๆ ผู้ว่าเพลง มีความชำนาญ แคล่วคล่องขึ้น จึงคิดหาหนทางแยกแยะ การร้องเพลงไปต่าง ๆ นานา เช่น ลักหา พาหนี ชิงชู้ ดีหมากผัว เป็นต้น

เพลงพื้นเมืองที่มีอยู่ในสุพรรณบุรีมีหลายชนิด ล้วนเป็นเพลงที่ชาวบ้านในท้องถิ่น ประดิษฐ์แบบแผนการร้องไปตามความนิยม และสำเนียงภาษาพูดที่แตกต่างกันไปนิยม ร้องกัน เวลางานเทศกาลในวันสำคัญที่มีการชุมนุมผู้คนในหมู่บ้านกันชั่วคราว เช่น ตรุษสงกรานต์ ขึ้นปีใหม่ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า แม้กระทั่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับวงการการทำมาหากิน เช่น งานเกี่ยวข้าวทอดข้าว เป็นต้น เพลงปรบไต่ เพลงเกี่ยวข้าวเพลงเรือ เพลงอีแซว เป็นเพลงพื้นเมืองที่เคยเป็นที่นิยมของชาวสุพรรณในอดีต มาในปัจจุบันนี้เลือนหายไปมากแล้ว

ในสมัยก่อนมีงานชุมนุมใหญ่งานหนึ่งคือ งานนมัสการหลวงพ่อดโต วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร ในเดือน 12 ซึ่งมีประจำทุกปี ชาวสุพรรณถือเป็นธรรมเนียมกันว่าจะต้องไปฟังเพลงที่วัด ป่าเลไลยก์วรวิหาร ที่สนุกสนานให้ได้ เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เนื่องจากเวลาดังกล่าวเป็นฤดู น้ำหลากท่วมพื้นที่ในเขตสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียง และเป็นช่วงว่างจากการทำนา

เนื่องจากผู้คนมาชุมนุมกัน ในงานดังกล่าวมากมายนี้เอง บรรดาพ่อเพลงแม่เพลงจากถิ่นต่าง ๆ ก็มาชุมนุมกันด้วยโดยปริยายพวกมาเรือ ก็เล่นเพลงเรือ พวกมาทางบกก็เล่น เพลงอีแซว เพลงปรบไต่ แต่เพลงเกี่ยวข้าวไม่ค่อยมีเล่นกัน อาจจะเป็นเพราะเก็บไว้เล่นตอนลงแขก เกี่ยวข้าวกัน ก็เป็นได้ บรรดาเพลงดังที่กล่าวถึงนี้ เพลงอีแซว ดูเหมือนจะนิยมกันมาก ด้วยเหตุที่เป็นเพลงเร็ว จังหวะกระชั้น ผู้ร้องจะต้อง ปฏิภาณดี เรียกกันภาษาเพลงว่ามุดโต แดกฉาน ซึ่งความจริงแล้วเพลงอีแซวก็มีลักษณะคล้ายกับเพลงฉ่อย แต่แปลกที่ว่าเพลงประเภทนี้นิยมกันแต่ในเมืองสุพรรณเท่านั้นเรื่องของเพลงอีแซวที่ร้องกันนั้นจะเริ่มจากบทไหว้ครู ทั้งชายและหญิง จากนั้นฝ่ายชายเป็นผู้เริ่มเรียกว่า ปลอบ ฝ่ายหญิงก็จะว่าบทรับแขกดังนั้นฝ่ายชายจะวกเข้าหา บทเกี่ยว ฝ่ายหญิงจะรับด้วยบทเล่นตัว ฝ่ายชายจะว่าบทอ่อน ฝ่ายหญิงจะตอบด้วยบทเสียแค้นไม่ได้ คือ รับรัก จากนั้นฝ่ายหญิงจะขึ้นบทชมนกชมไม้ ซึ่งบทนี้มักจะเป็น บทถามตอบกัน ระหว่างหญิงกับชายซึ่งให้ความรู้แก่ผู้ชมผู้ฟังมาก ยังมีแนวทางเล่น อีกแนวหนึ่งที่สะท้อนภาพสังคมได้ดีแม้กระทั่งสังคมปัจจุบันเรียกว่า ชิงชู้ ซึ่งเป็นเรื่องในลักษณะ หนึ่งหญิงสองชาย กับ ดีหมากผัว ซึ่งเป็นเรื่องในลักษณะ หนึ่งชายสองหญิงเป็นการแสดงแบบ ทะเลาะกัน ตามสภาพชีวิตจริง ผู้ว่าเพลงจะสอดแทรกมุขต่างๆ ลงไว้ในบทร้อง มีข้อความเสียดสี กินใจ สั่งสอนรวมทั้ง บทตลกคละเคล้ากันไป และจะไปลงท้ายด้วยบทขอขมาอภัยต่อการที่ได้สมมุติตัวและว่าบทเพลงสว่างเกินกันมา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญ และแสดงออกถึงวัฒนธรรม

สามัคคีธรรมได้เป็นอย่างดี จากนั้นก็จะเป็นการให้พรซึ่งกันและกันทั้งเจ้าภาพและผู้ฟังก่อนที่
จะล่าลาแยกย้ายกันไป

3. ประวัติความเป็นมาของเพลงอีแซว

อเนก นาวิกมูล(2531, หน้า 229) กล่าวว่า เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านของ
สุพรรณบุรีที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นได้อย่างหนึ่ง ด้วยเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป
แล้วว่าเพลงนี้มีกำเนิดในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งชาวสุพรรณบุรีนิยมเล่นกันอย่างมากและเล่นกัน
มานานจนกระทั่งปัจจุบันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 100 ปี

เพลงอีแซวกำเนิดขึ้นเนื่องจากในอดีตพอถึงช่วงหน้าเทศกาลทอดกฐินผ้าป่า เดือน
11 เดือน 12 ประชานในจังหวัดสุพรรณบุรีจะชักชวนกันไปร่วมงานบุญยังวัดต่าง ๆ อย่างเนือง
แน่น เมื่อมีงานบุญก็ต้องมีการแสดงเพลงพื้นบ้านเป็นของคู่กัน ดังนั้นบรรดาพ่อเพลง แม่เพลง
ปากเอกทั้งหลายจึงนัดหมายมาประคารมกัน ซึ่งจะเป็นที่ชื่นชอบของผู้นิยมฟังเพลงพื้นบ้านเป็น
อย่างยิ่ง แหล่งประชุมเพลงที่ใหญ่ที่สุดในอดีต และเป็นที่รู้จักกันของผู้คนในท้องถิ่นใกล้เคียงกัน
คือ วัดป่าเลไลยก์ ซึ่งส่วนใหญ่จะมาโดยทางเรือ แต่เนื่องจากวัดป่าเลไลยก์เป็นวัดไม่ได้อยู่ริมฝั่ง
แม่น้ำ จึงต้องนำเรือไปจอดไว้ที่วัดประตูลำ และเดินขึ้นบกต่อไปยังวัดป่าเลไลยก์ก่อนขึ้นบกก็
จะมีการว่าเพลงกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งมีผู้คนจำนวนมากที่อยู่ตลอดทั้งคืน เนื่องจากเดินทางมา
ไกลไม่สะดวกในการกลับ หลังจากนมัสการและปิดทองหลวงพ่อดุสิตแล้ว จึงเที่ยวชมมหรสพ
ต่าง ๆ พอดกกลางดึกหลังเที่ยงคืนไปแล้ว มหรสพต่าง ๆ ก็เลิกแสดง คงเหลืออยู่แต่การเล่น
เพลงแคน ซึ่งจะเล่นกันอยู่ได้ริมโพธิ์ในบริเวณวัด เป็นการรอเวลาให้รุ่งสางเพื่อสะดวกใน
การเดินทางกลับ คนที่อยู่บ้านไกลจึงเล่นและดูเพลงแคนกันจนตลอดรุ่ง เพราะไม่รู้จะทำอะไร

การเล่นเพลงแคนในสมัยนั้น จะเป็นการร้องเล่าเรื่อง ได้มีการร้องโต้ตอบกันจึงไม่
สนุกสนานเหมือนเพลงยั่ว พ่อเพลงแม่เพลงจึงคิดประดิษฐ์คำร้องและทำนองให้มีจังหวะเร็วขึ้น
มีการร้องโต้ตอบกัน เพื่อมิให้ผู้ชมง่วงนอน โดยใช้บทเกี่ยวพาราตีเป็นแนวการร้อง ทำจังหวะ
ด้วยฉิ่งและการปรบมือไม่ต้องใช้แคน เนื้อร้องมีลักษณะชายเกี่ยวหญิง หญิงก็ได้ตอบกันโดย
การตบกลอนสด ใช้โวหารปฏิภาณและการชิงไหวพริบซึ่งกันและกัน ด้วยคำสองแง่สองง่าม จึง
เป็นที่สนุกสนานถูกใจคนดูมาก ต้องการให้ร้องแซวกันอีก พ่อเพลงแม่เพลงจึงต้องผลัดเปลี่ยน
ร้องแซวกันตลอดทั้งคืนและตลอดงาน ต่อมาจึงเรียกเพลงพื้นบ้านทำนองใหม่นี้ว่า เพลงอีแซว

ที่มาของชื่อ "อีแซว" ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่ามาจากคำหรือความหมายใด อาจมา
จากคำว่า "แซว" ที่หมายถึงแสร้ง หรือมาจากคำว่า "แซว" ซึ่งเป็นศัพท์สแลง หมายถึง การยั่ว
เย้า เพลงอีแซวเกิดขึ้นในช่วง สมัยรัชกาลที่ 5 เพราะมีหลักฐานยืนยันว่าในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1-5
เป็นยุคทองของเพลงพื้นบ้านที่เป็นเพลงปฏิพากย์ ด้วยปรากฏว่ามีเพลงพื้นบ้านหลายเพลง เช่น
เพลงปรบไม้ เพลงเรือ ฯลฯ เป็นมหรสพในงานพระราชพิธี นอกจากนี้ยังมีการสร้างเพลงใหม่ ๆ
ขึ้นมาอีกเช่น เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง เพลงอีแซว ซึ่งเพลงอีแซวเป็นเพลงใหม่ที่เกิดขึ้นทีหลัง
เพลงพื้นบ้านอื่นๆ สุกัญญา สุกฉายา (2535, อ่างในบัวผัน สุพรรณยศ, พ.ศ.2535 หน้า 1)

ส่วนพ่อเพลงแม่เพลงลงความเห็นว่าเป็นว่าเรียกว่าอีแซว เพราะยืนว่ากันไปแซวกันไป
ทั้งคืน

เพลงอีแซวเริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากประชาชนทั่วไปมากขึ้น เมื่อ
ขวัญจิต ศรีประจันต์ (เกลียว เสรีกิจ) ซึ่งเป็นนักร้องเพลงลูกทุ่งชื่อดังชาวสุพรรณบุรี ได้หันมา
เล่นเพลงอีแซวจนมีชื่อเสียงโด่งดัง ความมีชื่อเสียงโด่งดังของขวัญจิต ศรีประจันต์ ดังกล่าว ทำให้
มีความตื่นตัวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านของรัฐบาลและเอกชนซึ่งมีส่วนให้เพลง
อีแซวมีความแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันเพลงอีแซวมีการประยุกต์ลักษณะการร้องการเล่น
ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

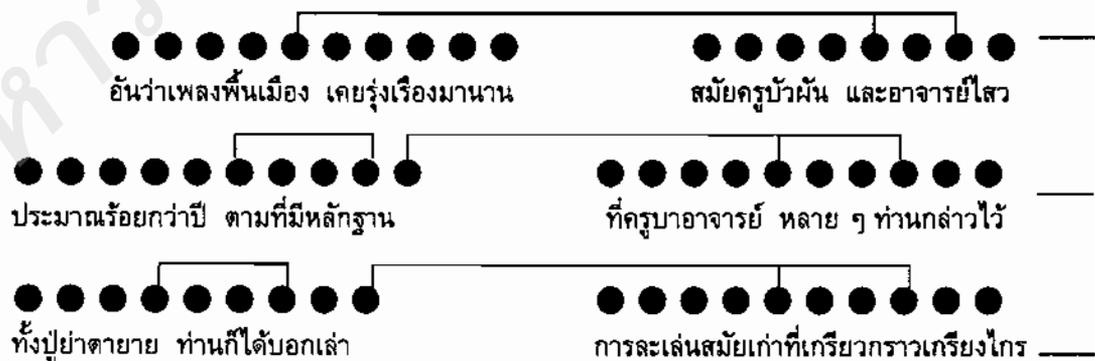
4. ลักษณะคำประพันธ์

บทเพลงอีแซวที่นักเพลงใช้ขับขานกันอยู่ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นการร้อย
เรียงถ้อยคำจากความคิดสร้างสรรค์ของคนในยุคก่อน ๆ โดยที่ไม่มีใครรู้ว่า บทร้องที่เขาเขียน
ขึ้นมา นั้น จะต้องมีการคล้องจองกัน อย่างไรจึงไม่มีการกำหนดผังคำกลอนเอาไว้จาก
การตรวจสอบบทเพลงเก่า ๆ ที่เขียนขึ้นด้วยลายมือครูเพลง ได้แก่ ครูเคลิ้ม บักซี่ บ้านดอนเจดีย์
พบแต่ถ้อยคำสำนวนเพลงที่อาจจะยาวบ้างสั้นบ้างในแต่ละวรรค เพียงแต่มีการสัมผัสอักษรคำ
สุดท้ายของวรรคหลัง (คำลง เช่น ใช้สระ “อ” ตลอด) แต่ก็มีควาไพเราะน่าฟังมาก

คำประพันธ์ (ฉันทลักษณ์) ในบทเพลงอีแซว เป็นกลอนหัวเดียว ใช้ฉันทลักษณ์
แบบเดียวกันหมด ตั้งแต่ไหว้ครูจนกระทั่งจบ โดยไม่เปลี่ยนฉันทลักษณ์ คล้ายกับเพลงฉ่อย
หรือเพลงเรือ ต่างกันที่ ทำนองและการรับของลูกคู่ซึ่งจะร้องรับโดยร้องซ้ำ 3 คำท้าย และมีบท
ร้องรับของลูกคู่เมื่อตอนจบ

ดังตัวอย่างคำประพันธ์ เพลงอีแซวมีแผนผังลักษณะคำประพันธ์ดังนี้

แผนผังลักษณะคำประพันธ์ของเพลงอีแซว



แบบบังคับคำประพันธ์ เพลงอีแซว มีลักษณะดังนี้

1. บทหนึ่งไม่จำกัดความยาว ในวรรคหนึ่ง ๆ มีคำประมาณ 6 – 10 คำหรือมากกว่า
จะมากหรือน้อยแล้วแต่ความเหมาะสม เช่น

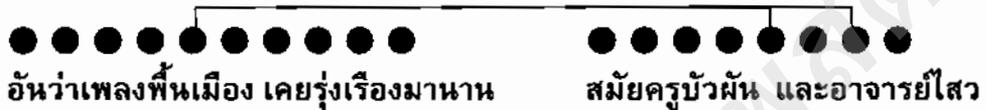
อันว่าเพลงพื้นเมือง เคยรุ่งเรืองมานาน สมัยครูบัวผัน และอาจารย์ไสว

(วรรคนี้ มีจำนวนคำ 10 คำ) (วรรคนี้ มีจำนวนคำ 10 คำ)

ประมาณร้อยกว่าปี ตามที่มีหลักฐาน ที่ครูบาอาจารย์ หลาย ๆ ท่านกล่าวไว้

(วรรคนี้ มีจำนวนคำ 10 คำ) (วรรคนี้ มีจำนวนคำ 10 คำ)

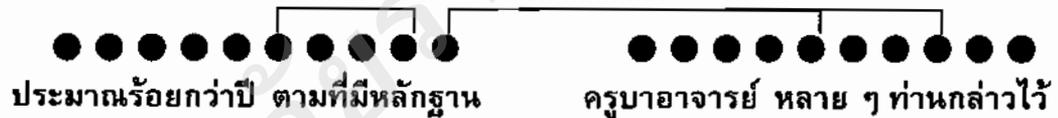
2. ในวรรคเดียวกัน อาจมีคำสัมผัสในซึ่งจะทำให้เกิดความไพเราะเพราะพริ้งมากขึ้น แต่อาจไม่มีก็ได้ ถ้ามี ได้แก่คำที่ 3 – 5 สัมผัสไปยังคำที่ 6 – 8 ในวรรคเดียวกัน



3. ในแต่ละบทคำสุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับคำหนึ่งประมาณคำที่ 4 – 6 ของวรรคหลัง



4. คำสุดท้ายของบาทแรกส่งสัมผัสต่อเนื่องไปจนถึงบาทสุดท้าย มีลักษณะเป็นกลอนเดียว เช่น กลอนไล (คำลงท้ายต้องเป็น สระ "ไอ") ใจ → ไว → ไร → หรืออาจจะเป็นกลอนอื่น ๆ เช่น กลอน "ลี" กลอน "ลา" ก็ได้ แต่นิยมเล่น กลอน "ไล" เพราะหาคำลงได้ง่ายกว่า



ตัวอย่างการส่งสัมผัส "กลอนไล" จากบาทแรกไปยังบาทต่อ ๆ ไป

ในฤดูเทศกาล เมื่อมีงานวัดวา	ทอดกฐินผ้าป่า ก็เฮฮากันไป
หรือยามตรุษสงกรานต์ ก็มีงานเอ็กเกริก	งานนักขัตฤกษ์ ก็เอ็กเกริกกันใหญ่
ประชาชุมชน ทั้งคนหนุ่มคนสาว	ทั้งผู้แก่ผู้เฒ่า ต่างก็เอาใจใส่
ชวนลูกชวนหลาน ไปร่วมงานพิธี	ถือเป็นประเพณี และศักดิ์ศรีคนไทย

ตัวอย่างบทเพลงอีแซว

บทร้องไหว้ครู

ก่อนจะเล่นให้ดู ต้องไหว้ครูเสียก่อน	จะได้กราบขอพร เอาไว้คุ้มภัย
สิบนิ้วประนม กราบแก้ววันทา	ก่อนที่ลูกจะว่า เอ่ยเพลงไป
จะไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำ ไหว้พระธรรมที่เลิศ	จะไหว้พระสงฆ์องค์ประเสริฐ อรหันต์ชวาช้าย
ขอให้เป็นฉัตรแก้ว แล้วกางกัน	ขออย่าให้มีอัน อันตราย
จะไหว้คุณบิดร เชี่ยวหนอมารดา	ที่ท่านได้เลี้ยงลูกมา จนโตใหญ่
ขอให้มาปกเกศ แล้วป้องกัน	อย่าให้ลูกมีอัน อันตราย

ลูกขอไหว้คุณครู ผู้สั่งสอน
 ขอมานั่งอยู่ในคอก คอยต้อปัญหา
 ลูกจะไหว้ครูพัก ที่ลักจำ
 ร้องอะไรก็อย่าให้ผิด คิดแคล้วคล่อง
 ให้อ่ากลอนเฉาะ ๆ เสนาะสำเนียง
 แล้วร้องว่าไชโย เอ๋ยไชยยะ

ขอให้มาต้อกลอน ของลูกไว้
 เมื่อลูกจะว่า แล้วเพลงไป
 บทกลอนที่แนะนำ ส่งเสริมให้
 ขอหัวสมอง ลูกว่องไว
 ขอให้กลอนกลมเกลี้ยง เปล่งเสียงถูกใจ
 ขอให้ลูกชนะ ทุกคนไป

5. ทำนองการร้อง

ทำนองของเพลงอีแซวมี 3 ทำนอง ดังนี้

1. ทำนองเก่า เป็นทำนองเพลงอีแซวที่มีมาแต่เดิมในยุคแรก ๆ ที่ยังเป็นเพลงยั่วเย้าสั้น ๆ ของหนุ่มสาว ลักษณะของทำนองค่อนข้างเร็ว กระชั้น และสมัยก่อนจะร้องลงไว คือ พ่อเพลงแม่เพลงร้องไม่นาน ลูกคู่ก็ร้องรับ การร้องรับจะรับทั้งวรรค และจะมีคำว่า ชะแล้วเป็นหลัก

2. ทำนองปัจจุบัน เป็นทำนองเพลงอีแซวที่เป็นเพลงโต้ตอบอย่างยาว ซึ่งผู้เล่นเพลงอีแซวทุกคณะร้องกันอยู่ในปัจจุบัน สำหรับการร้องรับของลูกคู่ จะรับด้วยคำว่า แล้ว โดยซ้ำสองคำสุดท้าย หรือ รับด้วยการซ้ำสามคำสุดท้ายโดยไม่มีคำว่าแล้ว ปัจจุบันเปลี่ยนจากการใช้คำว่า ชะแล้ว เป็นคำว่าแล้วแทน โดยจะมีการร้องเอื้อนก่อนที่จะร้องรับ

3. ทำนองใหม่ เป็นทำนองที่ชาวสาคัดและนักร้องเพลงลูกทุ่งได้ดัดแปลงขึ้นโดยนำทำนองเก่ามาผสมผสานกับทำนองปัจจุบันกล่าวคือ จะขึ้นต้นคล้ายทำนองเก่าแล้วต่อด้วยทำนองเหมือนปัจจุบันแล้วจึงลงท้ายหรือจบลงด้วยการร้องทำนองเก่าอีกครั้ง การรับของลูกคู่จะรับอย่างทำนองเก่าคือรับซ้ำทั้งวรรค

6. เครื่องดนตรีประกอบ

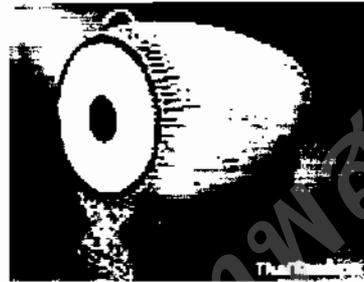
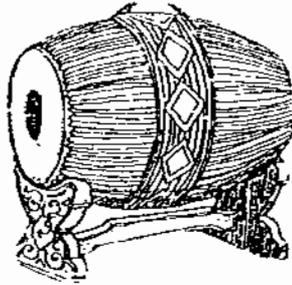
ในส่วนของเครื่องดนตรีสำหรับการแสดงเพลงอีแซวนั้น แต่เดิมมีเพียงการปรบมือของผู้เล่น ต่อมาเครื่องดนตรีหลักคือ ฉิ่ง กรับ เพราะเพลงอีแซวเป็นเพลงที่มีจังหวะเร็วกระชั้น และในราวพุทธศักราช 2510 พ่อไสว วงษ์งาม และแม่บัวผัน จันทรศรี ได้นำตะโพนมาใช้สำหรับการแสดงเพลงอีแซว ทำให้เสียงดังไพเราะและเร้าความสนใจความสนุกสนานให้กับผู้ชมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น เครื่องดนตรีหลักที่ใช้ประกอบการแสดงเพลงอีแซว คือ ฉิ่ง กรับ ตะโพน นอกจากนี้บางคณะที่แสดงเพลงอีแซว มีการนำเอาเครื่องดนตรี ประเภทอื่น ๆ นำมาประยุกต์ใช้กับเครื่องดนตรีเดิมด้วย เช่น กลองสากล กลองชุด ระนาดและรำมะนา เป็นต้น

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงเพลงอีแซวในปัจจุบัน ได้แก่

1. ตะโพน ขนาดกลาง ดีหน้าทับสองไม้ “ติง จะ ติง ตึง ตัง ทัง ตึง ทัง”
2. ฉิ่ง ทองเหลือง จังหวะเร็ว ชั้นเดียว “ฉิ่ง ฉับ ฉิ่ง ฉับ”

3. กรับ ไม้เนื้อแข็ง ตีตามจังหวะลงของเสียงฉิ่ง เมื่อลง "เสียงฉับ"
โดยมีรายละเอียดของเครื่องดนตรี ทั้ง 3 ชนิด ดังต่อไปนี้

1. ตะโพน (Tapone)



รูปร่างลักษณะ

ตะโพนเป็นกลองสองหน้าชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในวงดนตรีไทยภาคกลาง ตัวกลองทำด้วยไม้ซุงกลวงทะลุถึงกัน ซึ่งด้วยหนังสองหน้า ตึงให้ตึงด้วยเชือกหนังถ่วงหน้าด้วยซี่เต้าผสมข้าวสุกบด เพื่อให้เสียงดังกังวาน ตัวกลองวางอยู่บนขาตั้งที่ทำด้วยไม้ ด้านบนตัวกลอง ตรงกึ่งกลางมีหูสำหรับหิ้วได้ โดยปกติขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 33 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร ตะโพนมอญมีขนาดโตกว่า ตะโพนไทย ประมาณ 55 เซนติเมตร x 65 เซนติเมตร

3. ฉิ่ง (Ching)



รูปร่างลักษณะ

ฉิ่งเป็นเครื่องตีสำหรับควบคุมจังหวะในวงดนตรีทำด้วยโลหะผสม เป็นรูปคล้ายถ้วยขนาดเล็ก ก้นข้างหนาตรงกลางมีรูร้อยเชือกติดกันเป็นคู่ ๆ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 - 7 เซนติเมตร

3. กรับ (Krab)



รูปร่างลักษณะ

กรับคู่ เป็นเครื่องจังหวะ ทำด้วยไม้ไผ่เหลา ขนาด 1.5 x 3.5 x 40 เซนติเมตร ชุดหนึ่งมี 2 อันคู่กัน กรับเสภา เป็นเครื่องตีประกอบจังหวะ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งเหลาเป็นรูปแท่งสี่เหลี่ยม ขนาด 5 x 5 x 20 เซนติเมตร ชุดหนึ่งมี 2 อัน

การตีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงเพลงอีแซว

การฝึกตีตะโพน

การตีตะโพน ตีจังหวะหน้าทับสองไม้ ตีด้วยมือทั้งสองข้าง โดยให้ส่วนปลายนิ้วมือสัมผัสหนังกลองตะโพนด้านที่แคบกว่า จะให้เสียงแหลม และด้านที่ใหญ่กว่าจะให้เสียงทุ้ม ให้ออกมาเป็นเสียง “ติง จะ ติง ติง ตึง ทั้ง ตึง ทั้ง”

การฝึกตีฉิ่ง

เครื่องดนตรีประเภท ฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบที่ให้เสียงสูง ในดนตรีไทยมีการกำหนดจังหวะเอาไว้ 3 ระดับ คือ จังหวะเร็ว ปานกลาง และช้า ในเพลงอีแซวใช้จังหวะเร็ว ตีฉิ่งขึ้นเดียวให้ได้เสียง “ฉิ่งฉับ ฉิ่งฉับ” ตีต ๆ กัน

การฝึกตีกรับ

กรับทำด้วยไม้เนื้อแข็งให้เสียงกลาง การตีเมื่อทั้งสองข้างจับที่ตัวกรับโดยกำด้านหลังกรับ เว้นด้านหน้าเอาไว้ให้เนื้อไม้ของกรับสัมผัสกันเป็นเสียงขึ้นมา การตีให้ตีกรับตามจังหวะการลงเสียงฉับของฉิ่ง เสียงกรับจะดัง “แป๊ก ๆ” ผสมไปกับเสียงตะโพนและฉิ่ง

7. เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของผู้แสดง สำหรับฝ่ายชายนุ่งผ้าโจงกระเบนใส่เสื้อคอกลมแขนสั้นลายดอกสีสด ๆ นุ่งผ้าโจงกระเบนสีต่าง ๆ นุ่งทับเสื้อที่เอวมีผ้าขาวม้าคาดเอว อาจมีเครื่องประดับ เช่น พระเครื่องห้อยคอ ส่วนฝ่ายหญิงนุ่งผ้าโจงกระเบนเช่นเดียวกับฝ่ายชาย แต่เดิมใส่เสื้อแขนกระบอก ต่อมาได้ตัดแปลงมานิยมใส่เสื้อคอกลม หรือเสื้อลูกไม้ปล่อยชายเสื้อทับผ้านุ่ง คาดเข็มขัดเงินนาค มีผ้าสไบ ส่วนเครื่องประดับต่าง ๆ อาจมีหรือไม่มีก็ได้ ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงไม่สวมรวมเท้า ในอดีตการแต่งกายจะเป็นเสื้อผ้าสีเรียบ ๆ แต่ในปัจจุบันจะนิยมใส่เสื้อผ้าที่มีสีสันมากขึ้น และมีการใช้เครื่องประดับที่สะท้อนแสงทำให้เกิดประกายวูบวาบ เพื่อดึงดูดความสนใจ



สถานที่และโอกาสในการแสดง

สถานที่ หรือเวทีในการแสดงเพลงอีแซว ในสมัยก่อนไม่มีการพิถีพิถันเรื่องสถานที่แสดงไม่จำเป็นต้องมีเวที มักใช้สถานที่ลานวัดกว้าง ๆ เป็นที่แสดงเพลง เช่น เพลงอีแซวเล่นกันที่ใต้ต้นโพธิ์วัดป่าเลไลยก์ จังหวัดสุพรรณบุรี ในเวลาต่อมาพัฒนาการของสังคมเปลี่ยนไปแต่เดิมเพลงอีแซว ไม่ใช่เพลงหากเป็นการร้องเล่นเมื่อมีงานกฐิน ผ้าป่าที่วัด ต่อมาเมื่อมีผู้ชมให้ความสนใจมากขึ้น มีการแสดงเพลง อีแซวเป็นมหรสพ จึงมีการจัดสถานที่เวทีสวยหรู มีฉากที่สวยงาม ด้านหลังเป็นฉากประกอบ เพื่อให้มีความโดดเด่นและดึงดูดความสนใจของผู้ชม

โอกาสในการแสดง เพลงอีแซวเป็นการแสดงพื้นฐานที่สามารถเล่นหรือแสดงได้เกือบทุกโอกาสมีทั้งโอกาสที่เป็นงานเทศกาล งานนักขัตฤกษ์และงานประเพณีต่าง ๆ ยกเว้นเฉพาะงานแต่งงาน ทั้งนี้เพราะชาวเพลงมีความเชื่อถือว่าการเล่นเพลงในงานแต่งงานนั้นเป็นอับมงคล เพราะการแสดงมีเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง หากไปเล่นเพลงในงานแต่งงานเท่ากับเป็นการไปฉลองในเรื่องดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องหยาบและต่ำจะทำให้วิชาความรู้เสื่อมลงและอาจถูกลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้เพลงอีแซวยังมีเนื้อหาที่เป็นการโต้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อนรุนแรงชาวเพลงบางคนจึงเชื่อว่าอาจจะทำให้คู่บ่าวสาวทะเลาะวิวาทกันได้

และในปัจจุบัน มีการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้าน จึงมีการนำเพลงอีแซวไปแสดงในงานเผยแพร่วัฒนธรรมด้วย (บัวผัน สุพรรณยศ 2535, หน้า 59 - 60)

8. ขนบธรรมเนียมในการแสดงเพลงอีแซว

ชาวเพลงทุกคนมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีसाงเทวดา โชคลาง โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของครูเพลง เพราะทุกคนมีความเคารพนับถือครูเพลงของตนทั้งที่มีชีวิตและเสียชีวิตไปแล้ว โดยเฉพาะครูเพลงที่เสียชีวิต ชาวเพลงจะเคารพนับถืออย่างยิ่ง เพราะเชื่อว่าวิญญาณของครูเพลงมีพลังอำนาจสามารถดลบันดาลให้ตนประสบความสำเร็จในการเล่นเพลงหรือประสบความสำเร็จในหน้าที่ได้ ดังนั้น ชาวเพลงจึงต้องปฏิบัติต่อครูเพลงให้ถูกต้องตามแบบอย่าง คือ มีความเคารพบูชาและรักซื่อสัตย์ที่เคยปฏิบัติหรืออ่อนน้อมขอสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้ หากทำผิดแบบแผนหรือไม่รักษาคำพูดของตน เชื่อว่าจะถูกครูเพลงลงโทษ

อนึ่งความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของครูเพลงนี้น่าจะมีพื้นฐานจากความเชื่อเรื่องภูตผี หรือวิญญาณอันเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยมาช้านาน ด้วยเหตุนี้จึงมีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้ ได้แก่

1. พิธีจับมือหรือจับข้อมือ เป็นพิธีที่ผู้ประสงค์จะหัดเพลงกระทำกับครูเพลงก่อนจะฝึกหัดเป็นการแสดงออกถึงการเคารพนับถือครูเพลงยอมเป็นศิษย์ให้ครูอบรมสั่งสอน ขณะเดียวกันเป็นพิธีที่แสดงถึงการยอมรับของครูว่าจะรับฝึกสอนศิษย์ผู้นั้น

2. พิธีครอบครุหรือครอบเครื่อง เป็นพิธีไหว้ครุหรือแสดงตัวเป็นศิษย์ของครุเพลงที่สว่างลับไปแล้ว การครอบครุเป็นพิธีใหญ่ส่วนมากจะทำเฉพาะผู้ที่จะครอบเครื่อง คือ ครอบเฉพาะตัวละครนั้น ๆ เช่น ครอบหัวซุชก เป็นต้น ดังนั้นผู้เล่นเพลงทั่ว ๆ ไป จึงอาจจะไม่ได้ครอบครุหรือครอบเครื่อง

3. พิธีค่านับครุ เป็นพิธีไหว้ครุที่ชาวเพลงส่วนใหญ่จะทำเป็นประจำทุกปี ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพสักการะครุเพลง มีการถวายเครื่องบูชา เช่น หัวหมู ไก่ สุรา ขนมต้มแดง ต้มขาว หมาก พลุ บุหรี่ ฐูป เทียน ดอกไม้ เงิน 12 บาท เป็นต้น มีการเชิญครุเพลงให้ลงมารับเครื่องสังเวद्यต่าง ๆ และขอพรให้ผู้ประกอบพิธีมีความสุขความเจริญ โดยเฉพาะมีความก้าวหน้าในการเล่นเพลงต่อไป กำหนดพิธีค่านับครุนั้นนอกจากจะเชิญครุเพลง สำหรับการกำหนดวันทำพิธีค่านับครุแต่ละคณะจะแตกต่างกัน เช่น คณะของพ่อไสว วงษ์งาม และแม่บัวผัน จันทร์ศรี จัดขึ้นในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนสี่ ซึ่งมีการเชิญหัวฤๅษีและเครื่องดนตรีทั้งหลายมาตั้งเป็นประธานแทนครุเพลง และลูกศิษย์แต่ละคน เช่น แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นต้น จะจัดสิ่งของเครื่องสังเวद्यมาบูชาจะตั้งเรียงกันไปแล้วจุดธูปเทียนถวายเครื่องบูชา

นอกจากจะประกอบพิธีไหว้ครุแล้วในการแสดงเพลงอีแซวแต่ละครั้ง ผู้เล่นจะมีการไหว้ครุ ก่อนการแสดง โดยมีพานก้านล ซึ่งประกอบด้วย หมาก พลุ บุหรี่ เหล้า ดอกไม้ ฐูป เทียน และเงิน ซึ่งเมื่อก่อนหกสลึง ต่อมาเปลี่ยนเป็นหกบาท และสิบสองบาท ปกติการไหว้ครุถือเป็นขั้นตอนสำคัญ แต่เนื่องจากบางครั้งเวลามีจำกัดจึงต้องลดขั้นตอนลง โดยให้พ่อเพลงแม่เพลงอาวุโสเป็นผู้ทำพิธีไหว้ครุหลังเวทีแทนและจะมีการร้องไหว้ครุหน้าเวทีการแสดง บทไหว้ครุจะกล่าวถึงการไหว้และขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ตนนับถือ ต่อจากนั้นก็ไหว้พ่อแม่แล้วจึงไหว้ครุในตอนสุดท้าย

แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือภูมิปัญญาไทย (Thai wisdom) มีผู้สนใจพูดถึงกันมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ซึ่ง เสรี พงศ์พิศ (2536, อ้างถึงใน อุบลรัตน์ กิจไมตรี, พ.ศ.2544, หน้า 47) ได้ให้ความหมายคำต่าง ๆ ดังนี้ ภูมิปัญญาไทย หมายถึงองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเองจนเกิดหลอมรวมเป็นแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต โดยแบ่งภูมิปัญญาไทยเป็นสองระดับ คือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น 1) ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในอดีต การเสียเอกราช การสร้างเสริมความศิวิไลซ์ให้กับชาติ

ตราบนทุกวันนี้ เช่น กรณีการกอบกู้เอกราชของพระนเรศวรมหาราช การป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นสมัยยุคล่าอาณานิคม เป็นต้น 2) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2535, หน้า 28) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นก็คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่น โดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่ปรับปรุงไปแต่ละยุคสมัยนั่นเอง

ประเวศ วะสี (2536, หน้า 21-22) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536, หน้า 55) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ มาตรฐานความรู้ของชาวบ้านหรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสม สืบต่อกันมา

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นมวลความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ได้มาจากการเรียนรู้และสั่งสมในการดำรงชีวิตสืบทอดกันมาตามวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมและนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อังกูล สมคะเนย์ (2535, หน้า 6) ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติ ความคิด ความเชื่อและหลักการ ที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดกันมา
2. เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี
3. เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่พัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย
4. เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

เสรี พงศ์พิศ (2536, หน้า 14) ได้กล่าวถึงลักษณะภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี อื่นๆ

ไพฑูรย์ พงศบุตร (2551, หน้า 150-185) ได้แบ่งองค์ประกอบของภูมิปัญญาชาวบ้านออกเป็น 5 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน เห็นได้ชัดเจนทั้งจากวิธีการทำงานและการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่นำมาใช้ในการทำงานแต่ละอาชีพ โดยเฉพาะทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยในชนบทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน การสร้างฝาย การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร

2. ภูมิปัญญาด้านการรักษาสุขภาพอนามัย เห็นได้จากการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคและการนวดเพื่อคลายความเมื่อยล้า และส่งเสริมการทำงานของอวัยวะส่วนต่างๆ

3. ภูมิปัญญาด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ เช่นการรดน้ำดำหัว การสู่ขวัญ การไหว้ครู การลงแขก

4. ภูมิปัญญาด้านงานประเพณีทางศาสนาและการเคารพบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มักมีการเคารพบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ผีसाงเทวดา เช่นงานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา งานประเพณีบุญบั้งไฟ

5. ภูมิปัญญาด้านการสร้างสรรค์ทางศิลปะ เช่น ด้านดนตรีพื้นเมือง และการแสดงพื้นเมือง

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในอดีตชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนเองสั่งสมความรู้ และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีวิตโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน และยอมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมไว้จากคนอีกรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสางต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดและเรียนรู้สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งมีนักการศึกษา นักวิชาการได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2535, หน้า 112) ได้กล่าวถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา อาจแบ่งได้เป็น 2 วิธีการ ดังนี้

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีนี้บทบาทการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ภายใต้การกระทำของครู ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นั่นคือครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรแล้ว

2. ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน แทนที่ทางโรงเรียนจะให้ครูดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปลี่ยนเป็นปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือเป็นครูแทนรวมทั้งให้ปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วย

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซว แว่วหวาน เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ได้คัดเลือกจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงเพลงอีแซวถ่ายทอดภูมิปัญญาพร้อมกับผู้สอน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ชนินทร์ชัย อินทราภรณ์, สุวิทย์ หิรัณยกานนท์, และสิริวรรณ เมธีวิวัฒน์ (2540, หน้า 5) ได้กล่าวถึงความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าเป็น ความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะ สมรรถภาพต่าง ๆ ของสมองหรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงของบุคคลที่รับการเรียนการสอนหรือผลงานที่นักเรียนได้จากการประกอบกิจกรรมส่วนหนึ่ง

ภพ เลหาไพบูลย์ (2542, หน้า 329) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ได้จากที่ไม่เคยกระทำได้หรือกระทำได้น้อยก่อนที่จะมีการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่วัดได้

จากแนวคิดสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถของนักเรียนที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. องค์ประกอบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บลูม (Bloom, 1976, p. 52) ได้กล่าวถึง ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในโรงเรียน ประกอบด้วย

1. พฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียนซึ่งประกอบด้วยความถนัดและพื้นฐานเดิมของผู้เรียน

2. คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง สภาพการณ์หรือแรงจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ได้แก่ ความสนใจ เจตคติ ที่มีต่อเนื้อหาวิชาที่เรียนในโรงเรียน ระบบการเรียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และลักษณะบุคลิกภาพ

3. คุณภาพการสอน ได้แก่ การได้รับคำแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อผิดพลาด และรู้ผลว่าตนเองกระทำได้อีกต้องหรือไม่

รัตนาวรรณ ชนานุรักษ์ (2547, หน้า 34) กล่าวว่า องค์ประกอบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประกอบด้วย

1. คุณลักษณะของตัวผู้เรียน

2. คุณภาพการสอนของครูและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งคุณลักษณะของตัวผู้เรียนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากที่สุด คุณภาพการสอนของครูและปัจจัยอื่น ๆ มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรองลงมา

3. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ภัทรา นิคมานนท์ (2538, หน้า 41) กล่าวถึง พฤติกรรมด้านความสามารถทางสติปัญญาของบุคคล มีการจำแนกความสามารถออกเป็น 6 ระดับจากความสามารถขั้นต่ำไปสูงได้แก่

1. ความรู้ความจำ คือ ความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจะโดยวิธีใดก็ตาม เช่น จากการเรียนรู้ในห้องเรียน ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ การบอกเล่าต่อ ๆ กันมา เป็นต้น พฤติกรรมด้านความรู้ความจำนี้ยังจำแนกได้อีก 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1.1 ความรู้เฉพาะเรื่อง เป็นความรู้เกี่ยวกับศัพท์นิยาม และความรู้เกี่ยวกับกฎและความจริงเฉพาะเรื่อง

1.2 ความรู้ในวิธีดำเนินการ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผน 2) ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและลำดับขั้น 3) ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภท 4) ความรู้เรื่องเกณฑ์ และ 5) ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธี

1.3 ความรู้รวบยอดในเนื้อเรื่อง เป็นความรู้เกี่ยวกับ 1) หลักวิชาและการขยายหลักวิชา และ 2) ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจ คือ ความสามารถในการผสมผสานความรู้ความจำ แล้วขยายความคิดออกไปอย่างสมเหตุสมผล ความเข้าใจมี 3 ลักษณะ คือ

2.1 การแปลความ เป็นความสามารถในการสื่อความหมายจากภาษาหนึ่งหรือแบบฟอร์มหนึ่งไปสู่ภาษาหนึ่ง อาจแปลได้หลายลักษณะ เช่น แปลจากภาษายากไปง่าย แปลจากภาษาเทคนิคเป็นภาษาสามัญ และแปลจากพฤติกรรม รูปภาพ ท่าทาง เป็นข้อความ เป็นต้น

2.2 การตีความ เป็นการเอาผลจากการแปลความหมายหลาย ๆ สิ่งมาผสมผสาน เรียบเรียงเป็นความคิดใหม่อย่างมีความหมาย

2.3 การขยายความ เป็นการขยายแนวความคิดให้กว้างไกลไปจากข้อมูลเดิมอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งต้องอาศัยทั้งการแปลความและตีความประกอบกัน จึงจะสามารถขยายความหมายของเรื่องราวนั้นได้

3. การนำไปใช้ เป็นความสามารถนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนรู้ออกไป แก้ปัญหาที่แปลกใหม่ หรือสถานการณ์ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน แต่อาจใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับเรื่องที่เคยพบเห็นมาก่อนได้

4. การวิเคราะห์ เป็นความสามารถแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้ ทำให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน สามารถค้นหาความจริงต่าง ๆ ที่ซ่อนแฝงอยู่ในเนื้อเรื่องนั้น ๆ ได้ การวิเคราะห์มี 3 ลักษณะ ได้แก่

4.1 วิเคราะห์ความสำคัญ เป็นความสามารถในการแยกแยะองค์ประกอบย่อยที่รวมอยู่ในเรื่องราวนั้น ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงมูลเหตุ ต้นกำเนิด สาเหตุ ผลลัพธ์และประเด็นสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ

4.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยที่รวมกันอยู่ในเรื่องราวนั้น ๆ ว่า มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันในลักษณะใด อาจเหมือนกันหรือต่างกัน คล้ายตามกันหรือขัดกัน เกี่ยวข้องกันหรือไม่เกี่ยวข้องกันอะไรเป็นเหตุของผลนั้น หรืออะไรเป็นผลของเหตุนั้น เป็นต้น

4.3 วิเคราะห์หลักการ เป็นความสามารถในการค้นหาว่า การที่โครงสร้างและระบบของวัตถุ สิ่งของ เรื่องราวและการกระทำต่าง ๆ รวมกันอยู่ในสภาพเช่นนั้นได้เพราะยึดหลักหรือแกนอะไรเป็นสำคัญ

5. การสังเคราะห์ เป็นการนำองค์ประกอบย่อย ๆ ต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 สิ่งขึ้นไปมารวมเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน เพื่อให้เห็นโครงสร้างที่ชัดเจน แปลก ใหม่ไปจากเดิม มีลักษณะคล้ายความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แปลกใหม่ มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ การสังเคราะห์มี 3 ประเภท ได้แก่

5.1 การสังเคราะห์ข้อความ เป็นความสามารถในการผสมผสานความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นข้อความหรือผลิตผลใหม่ขึ้น อาจสังเคราะห์ได้โดยการพูดเขียน หรือสังเคราะห์รูปภาพก็ได้

5.2 การสังเคราะห์แผนงาน เป็นความสามารถในการกำหนดแนวทาง วางแผนเขียนโครงการต่าง ๆ ล่วงหน้าขึ้นมาใหม่ ให้สอดคล้องกับข้อมูลและจุดมุ่งหมายที่วางไว้

5.3 การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นความสามารถในการนำเอาความสำคัญและหลักการต่าง ๆ มาผสมผสานให้เป็นเรื่องเดียวกัน ทำให้เกิดเป็นสิ่งสำเร็จรูปหน่วยที่มีความสัมพันธ์แปลกไปจากเดิม เกิดเป็นเรื่องราวใหม่ และแนวคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพ และผิดไปจากเรื่องย่อ ๆ ของเดิม

6. การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าของเนื้อหาและวิธีการต่าง ๆ โดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่า เหมาะสม มีคุณค่า ดี – เลว เพียงไร การประเมินค่าต้องอาศัยเกณฑ์ประกอบการตัดสินใจ ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่

6.1 การตัดสินใจโดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือเกณฑ์ภายในเนื้อเรื่อง เป็นการประเมินหรือตัดสินใจโดยยึดความถูกต้องตามเนื้อเรื่อง เนื้อหานั้น ๆ หรือตามข้อมูลที่ปรากฏอยู่

6.2 การตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอก เป็นการตัดสินใจโดยใช้เกณฑ์ที่ไม่ได้ปรากฏตามเนื้อเรื่องนั้น ๆ แต่ใช้เกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาใหม่ ซึ่งอาจเป็นเกณฑ์ตามเหตุผลทางตรรกศาสตร์ การยอมรับของสังคม สภาพความเป็นจริง ความยุติธรรม เป็นต้น

สุวิมล ว่องวาณิช (2546, หน้า 145) กล่าวว่า บลูมและคณะได้ศึกษางานวิจัยการเรียนรู้ด้านความรู้ ความคิดของมนุษย์ พบว่า ความสามารถทางสติปัญญาจากง่ายสู่สิ่งที่ซับซ้อนและจากรูปธรรมสู่นามธรรม ซึ่งสามารถจำแนกขั้นตอนการเรียนรู้ได้เป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

1. ความรู้ความจำ เป็นความสามารถในการจดจำหรือระลึกถึงสิ่งของ เรื่องราว กระบวนการหรือหลักการต่าง ๆ ตามเนื้อหาที่ได้เรียนหรือได้มีประสบการณ์มาแล้ว

2. ความเข้าใจ เป็นความสามารถในการแปลความหมาย ตีความหมาย หรือขยายความ ชำนาญ แนวคิดในรูปแบบอื่น สรุปความด้วยคำพูดตนเอง หรือสรุปแนวโน้มจากข่าวสารที่ได้

3. การนำไปใช้ เป็นความสามารถในการเลือกใช้กฎ หลักการ หรือกระบวนการที่เหมาะสม สำหรับแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ใหม่

4. การวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการแยกแยะส่วนประกอบ ความสัมพันธ์ หรือหลักการ แยกออกจากกันเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ จนเห็นลำดับขั้นของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบย่อย ๆ อย่างชัดเจน

5. การสังเคราะห์ เป็นความสามารถในการจัดการรวมส่วนประกอบย่อย ๆ ข้อความ แผนงาน หรือหลักการ รวมเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบโครงสร้าง หรือแนวคิดใหม่ที่มีความหมายหรือความสำคัญแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

6. การประเมินผล เป็นความสามารถในการตัดสินใจคุณค่าสิ่งของ กระบวนการ ผลผลิต หรือแนวคิด โดยใช้หลักการแห่งเหตุผลภายในหรือพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานจากภายนอก

ทักษะการปฏิบัติ

1. ความหมายของทักษะการปฏิบัติ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2539, หน้า 68) ทักษะปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะทำงานได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว โดยไม่ผิดพลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงในสิ่งนั้น เช่น นักเรียน บวก ลบ คูณ หาร ตัวเลขได้ รวดเร็ว และถูกต้องได้เป็นจำนวนมากในเวลาจำกัด

สมคิด พรหมจ้อย (2548, หน้า 189) กล่าวว่า ทักษะการปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ หรือความเคลื่อนไหวทางกายที่แสดงออกมา อาจเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงสัมพันธ์ของความสามารถทางสมอง และคุณลักษณะด้านเจตคติ ประกอบกับการได้มีโอกาสฝึกทักษะ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าทักษะการปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางสมองผสมกับความรู้สึกริเริ่ม ซึ่งบุคคลนั้น ได้สั่งสมประสบการณ์ไว้ในตนเองโดยการฝึกฝนอยู่ตลอดเวลาและทำบ่อยๆ

2. กระบวนการวัดทักษะการปฏิบัติ

การวัดด้านทักษะของกระบวนการและผลงาน มีเกณฑ์ในการวัดที่ไม่เหมือนกัน เช่น ต้องการวัดงานไม้ ผู้เรียนได้รับมอบหมายให้ทำเก้าอี้สี่ขา สิ่งนี้วัดอาจพิจารณาจากองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ความคงทนแข็งแรงของเก้าอี้ ความประณีตของการเข้าไม้ การเชื่อมรอยต่อ ความสวยงามของรูปทรง เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าว ผู้สอนไม่มีโอกาสสังเกตเห็นพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียน จะทำให้ประเมินผลกระบวนการทำงานได้ลำบาก เพราะไม่ว่าขั้นตอนในการทำงานถูกต้องหรือไม่ แม้ว่าอาจจะพอเอาได้จากผลงานที่ปรากฏ แต่ถือเป็นการวัดผลที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากเป้าหมายทางการศึกษาส่วนใหญ่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ การเรียนการสอนจะเกิดสัมฤทธิ์ผลสูงต่อเมื่อผู้สอนได้ให้ข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งแสดงถึงจุดบกพร่องที่ต้องแก้ไขให้ผู้เรียนทราบ ดังนั้นการวัดกระบวนการจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นมาก เพราะทำให้ผู้เรียนได้รู้ขั้นตอนหรือวิธีการทำงานที่ถูกต้อง

สมนึก ภักดิ์ทิพย์ (2546, หน้า 50) ให้ความหมายของการวัดทักษะการปฏิบัติว่าเป็นการวัดผลงานที่นักเรียนลงมือปฏิบัติ ซึ่งสามารถวัดได้ทั้งกระบวนการและผลงาน ในสภาพธรรมชาติ (สถานการณ์จริง) หรือในสภาพที่กำหนดขึ้น(สถานการณ์จำลอง)

สุวิมล ว่องวาณิช (2547, หน้า 4) กล่าวว่า กระบวนการวัดทักษะการปฏิบัติมีขั้นตอนที่แตกต่างไปจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการวัดด้านจิตพิสัย เนื่องจาก การวัดผลด้านทักษะการปฏิบัติต้องมีการจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติจริง และผู้สอนใช้วิธีการสังเกตในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียนในระหว่างการปฏิบัติงาน ดังนั้น การวัดทักษะการปฏิบัติส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับเตรียมการเรื่องสถานที่ อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติ กระบวนการวัดผลด้านทักษะการปฏิบัติมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดงานที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติ ในขั้นนี้ผู้สอนต้องศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรว่ามุ่งเน้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใด ต้องการให้บรรลุในเรื่องใด แล้วกำหนดงานให้สอดคล้องกับหลักสูตรรายวิชานั้น

2. การกำหนดสถานการณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ผู้วัดต้องกำหนดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขในการปฏิบัติงานแก่ผู้เรียนให้ชัดเจนว่ามีลักษณะใด การวัดทักษะอาจเกิดขึ้น ในสภาพการณ์จริง ในสถานการณ์ที่มีการจำลองให้คล้ายคลึงกับสภาพการณ์จริง ในสถานการณ์ที่

ผู้สอนควบคุมเงื่อนไขต่าง ๆ ในการทำงานเพื่อการทดสอบกระบวนการปฏิบัติงานในครั้งนั้น ๆ หรือในสถานการณ์ที่ไม่ต้องลงมือปฏิบัติ แต่วัดโดยการทดสอบด้วยข้อสอบ

3. การกำหนดคุณลักษณะที่ใช้ในการวัดทักษะ โดยเน้นให้เห็นว่าในการปฏิบัติงานนั้นให้ความสำคัญกับการวัดกระบวนการหรือผลงาน หรือทั้งสองส่วน และจะวัดผ่านตัวบ่งชี้อะไรบ้าง

4. การกำหนดวิธีการวัดการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะวัด วิธีการที่ใช้มีหลายประเภท ได้แก่ การทดสอบด้วยข้อสอบ การให้ปฏิบัติงานจริง การให้ส่งสิ่งของที่ผลิตได้

5. การกำหนดความเหมาะสมของเครื่องมือที่ใช้ ความเหมาะสมของผู้วัด ช่วงเวลาที่ทำกรวัดในขั้นตอนนี้ผู้วัดต้องตัดสินใจเกี่ยวกับประเภทของเครื่องมือที่ใช้ในการวัด การสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน

6. การกำหนดวิธีการประเมินผลและรายงานการวัดทักษะการปฏิบัติ กระบวนการวัดทักษะการปฏิบัติจะยังไม่สิ้นสุดจนกว่าจะมีการประเมินผลและรายงานผลความสามารถในการทำงานของผู้เรียน วิธีการประเมินผลการวัดทักษะมีหลายแบบ คือ การประเมินผลการวัดทักษะมีหลายแบบ คือ การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ และการประเมินผลแบบอิงความก้าวหน้าของผู้เรียน

ดังนั้นกระบวนการวัดผลด้านทักษะปฏิบัติ ต้องมีการกำหนดงานให้ผู้เรียนปฏิบัติ กำหนดสถานการณ์ ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน กำหนดคุณลักษณะที่ใช้ในการวัดทักษะโดยให้ความสำคัญกับการวัดกระบวนการหรือผลงาน กำหนดวิธีการวัดภาคปฏิบัติ โดยการให้ปฏิบัติจริง

3. เครื่องมือวัดทักษะการปฏิบัติ

เครื่องมือการวัดทักษะการปฏิบัติ มีอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ใช้การทดสอบ และประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ใช้การทดสอบ ดังนี้ (สุวิมล ร่องวานิช, 2547, หน้า 18)

1. เครื่องมือประเภทที่ใช้การทดสอบ มีดังนี้

1.1 แบบทดสอบข้อเขียน เหมาะกับการทดสอบความสามารถในการทำงานของผู้เรียนเป็นรายคน แต่มีการบริหารการสอบเป็นกลุ่ม เป็นวิธีการที่ใช้สะดวก เก็บข้อมูลได้เร็ว ไม่เสียเวลา และมีความเป็นปรนัยค่อนข้างสูง แต่มีข้อเสียคือมีจุดอ่อนในเรื่องความตรงของเครื่องมือสามารถวัดทักษะการทำงานได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เครื่องมือที่เป็นการให้ผู้สอบเขียนตอบนั้นคือ แบบทดสอบเพื่อวัดความรู้ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ และแบบทดสอบที่ให้อธิบายกระบวนการทำงานหรือแก้ปัญหา

1.2 แบบทดสอบปากเปล่า เป็นวิธีการหนึ่งในการวัดความสามารถของผู้เรียนในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการ แต่วิธีการดังกล่าวไม่ค่อยสะดวกในการนำไปใช้ เพราะสิ้นเปลืองเวลาการทดสอบมาก ต้องทดสอบผู้เรียนทีละคน การสอบปากเปล่าเหมาะกับการใช้ในสถานการณ์เช่น ต้องการตรวจสอบความมีส่วนร่วมในการทำงานของ

ผู้เรียน โดยเฉพาะการทำงานกลุ่ม ต้องการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้ปฏิบัติงานนั้นด้วยตนเองจริงหรือไม่ ต้องการตรวจสอบทักษะการทำงาน เมื่องานที่ให้ทำมีความหลากหลายในแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม การใช้ข้อสอบชุดเดียวกันทำได้ยาก

2. เครื่องมือประเภทอื่นที่ไม่ใช่การทดสอบ

การวัดทักษะการปฏิบัติที่มีความเหมาะสมมากที่สุดคือการใช้ผู้ถูกทดสอบมีโอกาสปฏิบัติจริง จากนั้นผู้ทดสอบสังเกตพฤติกรรมการทำงานของบุคคลเหล่านั้นแล้วจดบันทึกข้อมูล การสังเกตเป็นวิธีการเก็บข้อมูลการทำงานของผู้ถูกทดสอบเป็นรายบุคคล แม้ในขณะที่ผู้เรียนมีการทำงานเป็นกลุ่มก็ตาม โดยธรรมชาติของวิธีการนี้ถือว่าให้ข้อมูลที่มีความตรง เพราะข้อมูลที่วัดได้เก็บจากการได้เห็นผู้กำลังปฏิบัติจริง แต่เนื่องจากสิ่งที่สังเกตมีความหลากหลาย ผู้ถูกทดสอบไม่ได้มีพฤติกรรมการทำงานแบบเดียวกัน หรือภายใต้สถานการณ์เดียวกัน ความเป็นปรนัยของพฤติกรรมหรือการวัดประเมินผลจึงน้อยกว่าการใช้วิธีการทดสอบ

วิธีการวัดทักษะแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของงานที่ปฏิบัติ การใช้การสังเกตในการวัดทักษะเหมาะกับสถานการณ์ต่อไปนี้ 1) ธรรมชาติของงานที่ให้ปฏิบัติที่ลำดับขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน สามารถแยกกระบวนการและผลงานออกจากกันได้ชัด 2) การปฏิบัติงานเน้นการวัดทักษะกระบวนการทำงานของผู้เรียน 3) ผู้ทดสอบมีโอกาสเห็นและใกล้ชิดกับการปฏิบัติงานของผู้เรียนในสถานการณ์ทำงานที่เตรียมไว้ 4) ต้องการวัดकिनัยในการทำงานของผู้เรียนควบคู่พฤติกรรมการทำงานด้วย 5) ต้องการวัดทั้งพฤติกรรมการทำงานกลุ่มหรือเดี่ยว 6) กลุ่มผู้ที่ถูกทดสอบมีขนาดใหญ่ไม่มากนัก 7) พฤติกรรมที่ต้องการวัดไปอาจวัดผ่านวิธีการทดสอบแบบอื่นได้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บบันทึกพฤติกรรมผู้เรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยการสังเกต ได้แก่ การใช้มาตราประมาณค่า แบบบันทึกพฤติกรรม แบบตรวจรายการ เป็นต้น

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ทักษะการปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ การขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉ่วหวาน ซึ่งเป็นคะแนนที่ได้จากการวัดความสามารถในการร้องเพลงอีแซวได้ถูกต้องตามทำนองและจังหวะ ร้องรับเป็นลูกคู่ รำได้อย่างสวยงามสอดคล้องตามเนื้อร้อง และกำกับจังหวะได้ถูกต้อง มีขั้นตอนการสอนทักษะปฏิบัติ 5 ขั้นตอนนี้ ขั้นที่ 1 สาธิตให้ดู ทั้งการร้องการรำทำท่าทางตามเนื้อเพลง ขั้นที่ 2 เรียนรู้ปฏิบัติตาม ให้ผู้เรียนร้องตามที่ละวรรคพร้อมประกอบการรำ ทั้งทำท่าทางตามเนื้อเพลง ขั้นที่ 3 ฝึกทวนซ้ำความแม่นยำ ให้ผู้เรียนฝึกร้อง ฝึกรำ ทำท่าทางตามเนื้อเพลงซ้ำๆเกิดความชำนาญในการร้อง และรำได้ถูกต้อง ขั้นที่ 4 แสดงนำอย่างโดดเด่นแบ่งกลุ่มตามความสามารถและความถนัดของแต่ละคนเช่น กลุ่มร้อง กลุ่มรำเป็นลูกคู่ และกลุ่มให้จังหวะเครื่องดนตรี ขั้นที่ 5 รวมวงเล่นเพลงอีแซว ให้ผู้เรียนที่มีความถนัดในแต่ละด้านมารวมวงเพื่อแสดงเพลงอีแซวในโอกาสต่อไป วัดได้จากแบบประเมินทักษะการปฏิบัติเพลงอีแซว

เจตคติต่อหลักสูตร

1. ความหมายของเจตคติ

คำว่า เจตคติ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Attitude มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า Aptus แปลว่า โน้มเอียง เหมาะสม มีผู้ใช้คำอื่นในความหมายเดียวกัน เช่น ทศนคติ หรือ เจตคติ ซึ่งมีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาให้นิยาม หรือคำจำกัดความ สรุปได้ดังนี้

ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึก เชื้อ erva ทาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความรู้สึกพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เจตคดียังไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดพฤติกรรม

ปรียาภรณ์ วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 244-245) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่าหมายถึง

1. ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆหลังจากที่บุคคลได้มีประสบการณ์ในสิ่งนั้น ความรู้สึกนี้จึงแบ่งเป็น

1.1 ความรู้สึกในทางบวก เป็นการแสดงออกในลักษณะของความพึงพอใจ เห็นด้วย ชอบ และสนับสนุน

1.2 ความรู้สึกในทางลบ เป็นการแสดงออกในลักษณะของความไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ชอบ และไม่สนับสนุน

1.3 ความรู้สึกที่เป็นกลาง คือไม่ความรู้สึกใดๆ

2. บุคคลแสดงความรู้สึกทางด้านพฤติกรรม ซึ่งแบ่งพฤติกรรมเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 พฤติกรรมภายนอก เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ มีการกล่าวถึง สนับสนุน ทำทาง หน้าตาบอกความพึงพอใจ

2.2 พฤติกรรมภายใน เป็นพฤติกรรมที่สังเกตไม่ได้ ชอบหรือไม่ชอบก็ไม่แสดงออก หรือแสดงความรู้สึกที่เป็นกลาง

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2549, หน้า 223) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ช่วยกระตุ้นจิตใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เช่น สนับสนุน หรือต่อต้าน ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นต้น

กู๊ด (Good, 1973, p 59) ให้ความหมายของเจตคติว่า หมายถึง ความเอนเอียง หรือความชอบของบุคคลที่แสดงผลเฉพาะไปสู่วัตถุสิ่งของ สถานการณ์หรือคุณค่า ตามปกติจะประกอบไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์

อนาสตาซี (Anastasi, 1986, p. 841) เจตคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่จะแสดง ในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งเร้า อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้นว่า กลุ่มชน ประเพณี หรือสถาบันต่าง ๆ

จากความหมายของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า เจตคติหมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ และความพึงพอใจ ของบุคคล อาจเป็นความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ที่มีต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ที่ตนได้รับ

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้เจตคติต่อเพลงอีแซว หมายถึงหมายถึงความรู้สึกความเชื่อ และความพึงพอใจ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในลักษณะที่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามวัดเจตคติต่อเพลงอีแซวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. ลักษณะของการวัดเจตคติ

เจตคติเป็นความรู้สึกที่ซับซ้อนลักษณะทางจิตใจ อารมณ์ของบุคคลซึ่งอาจเป็นลักษณะที่ไม่แสดงออกมามากมายนอกให้บุคคลอื่นเห็นหรือเข้าใจก็ได้ ซึ่งมีลักษณะทั่วไปที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้ ชีวรุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 3-6)

1. เจตคติเป็นเรื่องของอารมณ์ (Feeling) อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไข หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะมีการกระทำที่เสแสร้งโดยแสดงออกไม่ได้ตรงกับความรู้สึกของคนเมื่อเขารู้ตัวหรือรู้ว่ามีคนสังเกต

2. เจตคติเป็นเรื่องเฉพาะตัว (typical) ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกัน แต่รูปแบบการแสดงออกแตกต่างกันไป หรืออาจมีการแสดงออกที่เหมือนกัน แต่ความรู้สึกแตกต่างกันได้

3. เจตคติมีทิศทาง (direction) การแสดงออกของความรู้สึกสามารถแสดงออกได้ 2 ทิศทาง เช่น ทิศทางบวกเป็นทิศทางที่สังคมปรารถนา และทิศทางลบเป็นทิศทางที่สังคมไม่ปรารถนา ได้แก่ ซื่อสัตย์-คดโกง, รัก-เกลียด, ชอบ-ไม่ชอบ, ชยัน-ชี้ยกย เป็นต้น

4. เจตคติมีความเข้ม (intensity) ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกันในสถานการณ์เดียวกัน แต่อาจแตกต่างกันในเรื่องความเข้มที่บุคคลอาจเหมือนกันในสถานการณ์เดียวกัน แต่อาจแตกต่างกันในเรื่องความเข้มที่บุคคลรู้สึกมากน้อยต่างกัน เช่น รักมาก, รักน้อย, ชยันมาก, ชยันน้อย เป็นต้น

5. เจตคติต้องมีเป้า (target) ความรู้สึกจะเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่ได้ เช่น รักพ่อรักแม่ ชยันเข้าเรียน ชี้ยกยทำการบ้าน เป็นต้น

พิชิต ฤทธิ์จรูญ, (2549, หน้า 223) กล่าวว่า เจตคติมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล ในการวัดเจตคติจึงต้องถามเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาไม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริง

2. เจตคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีการแสดงออกอย่างมีทิศทางว่าจะไปทางบวกหรือทางลบและมีปริมาณของความรู้สึกหรือระดับความเข้มขึ้นตามแนวของทิศทาง

ตั้งแต่บวกลบน้อย ๆ จนถึงบวกลบมาก ๆ หรือตั้งแต่ลบมาก ๆ จนถึงลบน้อย ๆ ดังนั้นการวัดเจตคติ จึงทำให้ทราบทั้งทิศทางและระดับความเข้มข้นของเจตคติ

3. เจตคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองแต่กำเนิด ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใด มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น ถ้าสิ่งใดบุคคลไม่เคยรู้จักไม่เคยเรียนรู้เลยก็จะไม่เกิดเจตคติต่อสิ่งนั้น

4. เจตคติของบุคคลที่คงเส้นคงวา ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ เป็นความรู้สึกรากที่ค่อนข้างคงที่แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาเกิดการเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น

5. เจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดหรือสังเกตได้โดยตรง การวัดเจตคติจึงเป็นการวัดทางอ้อม โดยใช้แบบวัดเจตคติเป็นสิ่งเร้าให้ผู้ที่ถูกวัดเจตคติแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยการตอบแบบวัดเจตคติแล้วแปลความหมายของผลการวัดนั้น

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของการวัดเจตคติที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า เจตคติเป็นความรู้สึกที่ซับซ้อนลักษณะทางจิตใจและความรู้สึกทางอารมณ์ ซึ่งมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไข เกิดจากการได้เรียนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่า ก็จะเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น

3. การวัดเจตคติ

เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ เป็นเรื่องยากในการวัด เพราะต้องประเมินความรู้สึกของตนเองว่า พอใจต่อสิ่งนั้นมากน้อยแค่ไหน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ได้เลือกใช้วิธีการสร้างแบบสอบวัดเจตคติตามแนวของ เรนีส ลิเคอร์ท (Rensis Likert) ซึ่ง พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2549, หน้า 223-225) ได้อธิบายลำดับขั้นตอนไว้ดังนี้

แบบวัดเจตคติตามวิธีของ ลิเคอร์ท (Rensis Likert) โดยใช้หลักการวัดค่ารวม (summative scale) ลักษณะที่สำคัญของแบบวัดนี้ก็คือกำหนดช่วงความรู้สึกของคนเป็น 5 ช่วง หรือ 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4	หมายถึง	เห็นด้วย
3	หมายถึง	ไม่แน่ใจ
2	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
1	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การสร้างแบบวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ทมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเป้าเจตคติ (attitude object) ที่ต้องการจะศึกษาหรือต้องการวัดซึ่งจะเป็นคน วัตถุประสงค์ของ องค์กร สถาบัน อาชีพ วิชา นโยบาย ฯลฯ เช่น เจตคติต่ออาชีพ นักการเมือง เจตคติต่อวิชาภาษาไทย เจตคติต่อโรงเรียน เจตคติต่อนโยบายการจัดระเบียบสังคม เป็นต้น

2. ให้ความหมายหรือระบุขอบข่ายของเป้าเจตคติที่ต้องการจะวัด ให้ชัดเจนว่าประกอบด้วยคุณลักษณะใดบ้าง เพื่อให้สามารถเขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคตินั้นได้อย่างครอบคลุมชัดเจน

3. เขียนข้อความแสดงความรู้สึก ต่อเป้าเจตคติที่ต้องการจะวัดให้ครอบคลุมคุณลักษณะที่สำคัญๆ ตามกำหนดไว้ในข้อ 2 ให้มีข้อความทั้งทางบวกและทางลบมาพอเมื่อวิเคราะห์แล้วเหลือจำนวนข้อความที่ต้องการนำใช้วัดเจตคติได้ ข้อความควรมีลักษณะดังนี้

3.1 เป็นข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อสิ่งที่ต้องการวัดสามารถโต้แย้งได้ไม่ใช่ข้อเท็จจริง

3.2 เป็นข้อความที่มีความสมบูรณ์ใช้ชัดประเด็นเดียว

3.3 เป็นข้อความที่มีความแจ่มชัด สั้น กระชับรัด

3.4 เป็นข้อความที่มีความเข้าใจง่าย ไม่ใช้ศัพท์เทคนิคทางวิชาการ

3.5 เป็นข้อความง่าย ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

3.6 หลีกเลี่ยงการใช้คำคุณศัพท์หรือคำกริยาวิเศษณ์ เช่น เสมอ ๆ บ่อย ๆ

ไม่เคย ไม่มีเลย ทั้งหมด เป็นต้น

3.7 ไม่ควรใช้ประโยคปฏิเสธหรือปฏิเสธซ้อน เพราะอาจทำให้ผู้ตอบเข้าใจได้ง่ายหรือสับสน

4. ตรวจสอบข้อความที่เขียนไว้ โดยตรวจสอบด้วยตนเองหรือให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ตรวจสอบ โดยพิจารณาในเรื่องของความครบถ้วนของคุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษา ความถูกต้องเหมาะสมการใช้ภาษา ความสอดคล้องกันกับรูปแบบการตอบที่กำหนดไว้ว่าควรใช้รูปแบบของการตอบแบบใด เช่น

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
ชอบมากที่สุด	ชอบมาก	ปานกลาง	ชอบน้อย	ชอบน้อยที่สุด

5. ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยการทดลองใช้แบบวัดเจตคติกับ กลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจน ของข้อความและภาษาที่ใช้ รวมทั้ง การตรวจสอบคุณภาพด้านอื่นๆ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเจตติทั้งฉบับด้วย

6. กำหนดการให้คะแนนการตอบของแต่ละตัวเลือก โดยทั่วไปนิยมกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 1 (หรือ 4 3 2 1 0) สำหรับข้อความทางบวกและ 1 2 3 4 5 (หรือ 0 1 2 3 4) สำหรับข้อความทางลบการกำหนดคะแนนลักษณะนี้เรียกว่า Arbitrary Weighting method

7. จัดชุดแบบวัดเจตคติ เมื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดแล้วให้จัดชุดแบบวัดเจตคติ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนข้อความตั้งแต่ 20 ข้อขึ้นไป เพราะถ้าแบบวัดมีจำนวนข้อความน้อย ความเชื่อมั่นมักจะมีค่าน้อย ความเที่ยงตรงก็ไม่ดี

จากความหมายของเจตคติ และลักษณะองค์ประกอบ ของเจตคติดังกล่าว จะเห็นว่าเจตคติหมายถึงความรู้สึกความคิดเห็นของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในทางบวก เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง ชอบมากที่สุด เห็นด้วย ชอบ และในทางลบ เช่น ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย พฤติกรรมของบุคคลที่สนองต่อสิ่งนั้นๆ จะแตกต่างกันซึ่งสามารถสร้างและเปลี่ยนแปลงได้

ในการวัดเจตคติ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉวแหวหวาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 การวัดเจตคติมี 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมในระดับ ความรู้สึก นึกคิด และพฤติกรรมในระดับการแสดงออก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวัดเจตคติต่อ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉวแหวหวาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 โดยเลือกใช้แบบวัดวิธีวัดเจตคติของ ลิเคิร์ท ด้วยเหตุผลที่ว่าแบบของลิเคิร์ท นับเป็นที่นิยมใช้กันทั่วไป และในการให้น้ำหนักของคะแนน 5 ระดับ ทำให้สามารถ หาระดับเจตคติจากแหล่งข้อมูลได้สะดวก ซึ่งวัดความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรพิจารณาโดยรวม 2 ด้านคือ

1. ความรู้สึกนึกคิดต่อหลักสูตร ท้องถิ่น เรื่องการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉวแหวหวาน
2. การแสดงออกต่อหลักสูตร ท้องถิ่น เรื่องการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉวแหวหวาน

แบบวัดเจตคติต่อหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉวแหวหวาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบวัดประมาณค่า 5 ระดับตามหลักการของลิเคิร์ท (Likert)

5	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4	หมายถึง	เห็นด้วย
3	หมายถึง	ไม่แน่ใจ
2	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
1	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

(พิชิต ฤทธิ์จรรยา, 2549, หน้า 223 - 225)

4. วิธีการวัดเจตคติ

เนื่องจากเจตคติเป็นมโนภาพที่วัดได้ยาก เมื่อเทียบกับการวัดด้านอื่น นักจิตวิทยาและนักวัดผลได้พยายามหาวิธีการวัด และสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพที่จะกระตุ้นให้ได้มาซึ่งความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ถูกวัด สามารถสรุปวิธีการวัดเจตคติได้ดังนี้ (ธีรวิมล เอกะกุล, 2549, หน้า 19-20)

1. การสัมภาษณ์ (interview) เป็นวิธีที่ง่ายและตรงไปมามากที่สุด การสัมภาษณ์จะต้องเตรียมข้อรายการที่จะซักถามไว้อย่างดี ข้อรายการนั้นต้องเขียนเน้นความรู้สึกที่สามารถวัดเจตคติให้ตรงเป้าหมาย ผู้สัมภาษณ์จะได้ทราบความรู้สึก หรือความคิดเห็นของผู้ตอบที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่มีข้อเสียว่า ผู้ถามอาจจะไม่ได้รับคำตอบที่จริงจากใจผู้ตอบ เพราะผู้ตอบอาจปิดเบือนคำตอบ เนื่องจากอาจเกิดความเกรงกลัวต่อการแสดงความคิดเห็น วิธีแก้ไขคือผู้สัมภาษณ์ต้องสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์ให้เป็นกันเอง ให้ผู้ตอบรู้สึกสบายใจ ไม่เคร่งเครียดเป็นอิสระ และแน่ใจว่าคำตอบของเขาจะเป็นความลับ

2. การสังเกต (observation) เป็นวิธีการที่ใช้ตรวจสอบบุคคลอื่นโดยการเฝ้ามอง และจดบันทึกพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีแบบแผน เพื่อจะได้ทราบว่าบุคคลที่เราสังเกตเจตคติ ความเชื่อ อุปนิสัยเป็นอย่างไร ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะถูกต้องใกล้เคียงกับความจริงหรือเป็นที่เชื่อถือได้เพียงใดนั้น มีข้อควรคำนึงหลายประการ กล่าวคือมีการศึกษาหลาย ๆ ครั้ง ทั้งนี้เพราะเจตคติของบุคคลกรจากหลาย ๆ สาเหตุ นอกจากนี้ตัวผู้สังเกตเองจะต้องทำตัวเป็นกลาง ไม่มีความลำเอียง แลการสังเกต ควรสังเกตหลาย ๆ ช่วงเวลา ไม่ใช่สังเกตเฉพาะเวลาใดเวลาหนึ่ง

3. การรายงานตนเอง (self – report) วิธีนี้ต้องการให้ผู้ถูกสอบวัดแสดงความรู้สึกออกมาอย่างตรงไปตรงมา แบบทดสอบหรือมาตราวัดที่เป็นของแนว เทอร์สโตน (Thurstone) กัทท์แมน (Guttaman) ลิเคอร์ท (Likert) และออสกู๊ด (Osgood) นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วยังมีแบบให้ผู้สอบรายงานตนเองและอื่น ๆ อีกมาก แล้วแต่จุดมุ่งหมายของการสร้างและการวัด

4. เทคนิคจิตนาการ (projective techniques) วิธีนี้อาศัยสถานการณ์หลายอย่างไปเร้าผู้สอบ เช่น ประโยคไม่สมบูรณ์ ภาพแปลก ๆ เรื่องราวแปลก ๆ เมื่อผู้สอบเห็นสิ่งเหล่านี้จะจิตนาการออกมาแล้วนำมาตีความหมาย จากการตอบนั้นพอจะรู้ได้ว่ามีเจตคติเป้าเจตคติอย่างไร

5. การวัดทางสรีระภาพ (physiological measurement) การวัดด้านนี้อาศัยเครื่องมือไฟฟ้า แต่สร้างเฉพาะเพื่อจะวัดความรู้สึกอันจะทำให้พลังไฟฟ้าในร่างกายเปลี่ยนแปลง เช่น ถ้าดีใจเข็มจะชี้อย่างหนึ่ง เสียใจเข็มจะชี้อีกอย่างหนึ่ง ใช้หลักเดียวกับเครื่องจับเท็จ เครื่องมือแบบนี้ยังพัฒนาไม่ดีพอจึงไม่นิยมใช้เท่าใดนัก

สำหรับวิธีการวัดเจตคติที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบวิธีการวัดด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญเท่า ๆ กัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของการทำวิจัยในลักษณะที่

แตกต่างกัน สำหรับในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวัดเจตคติโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต เป็นต้น

5. ประโยชน์ของเจตคติ

จากการศึกษาประโยชน์ของเจตคติ ของธีรวุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 20) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยทำให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยการจัดรูปหรือจัดระบบสิ่งของต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา
2. ช่วยให้มีการเข้าข้างตนเอง (self-esteem) โดยช่วยให้บุคคลหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี หรือปกปิดความจริงบางอย่าง ซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่ตัวเรา
3. ช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่สลับซับซ้อน ซึ่งมีการปฏิภิกิริยาโต้ตอบหรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปในนั้นส่วนมากจะทำให้สิ่งทำความพอใจมาก หรือเป็นบำเหน็จรางวัลจากสิ่งแวดล้อม
4. ช่วยให้บุคคลสามารถแสดงออกถึงค่านิยมของตนเอง ซึ่งแสดงว่าเจตคตินั้นนำความพอใจมาให้บุคคลนั้น
5. เตรียมบุคคลเพื่อให้พร้อมต่อการปฏิบัติการ
6. ช่วยให้บุคคลได้คาดคะเนล่วงหน้าว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น
7. ทำให้บุคคลได้รับความสำเร็จตามหลักชัยที่วางไว้

6. ประเภทของแบบวัดเจตคติ

จากการศึกษาประเภทของแบบวัดเจตคติ ของธีรวุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 37-104) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การวัดเจตคติตามวิธีของเทอร์สโตน สร้างโดยเทอร์สโตนและเซฟ (L.L.Thurstone, & E.J. Chave) แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ร่วมกันสร้างขึ้น มีวิธีการสร้างคือ สร้างข้อความทางบวก ข้อความเป็นกลาง และข้อความเป็นลบ ให้ได้มากที่สุดโดยให้แต่ละข้อมีมาตรฐานวัด 11 ช่วง แล้วให้กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งทำการตัดสินข้อความที่ทุกมาตรฐานวัดทั้ง 11 ช่วง สำหรับการหาคูณภาพแบบวัดเจตคติตามวิธีของเทอร์สโตนหาค่าความเที่ยงตรง ด้วยการใช้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อความ และการหาค่าดัชนีการจับคู่ระหว่างข้อความ กับ ลักษณะเฉพาะของกลุ่มพฤติกรรม ส่วนค่าความเชื่อมั่นใช้วิธีแบ่งครึ่งข้อสอบ (split - half method) และปรับความเชื่อมั่นเต็มฉบับด้วยวิธีของสเปียร์แมน บราวน์
2. การวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ท สร้างโดยเรนิส ลิเคอร์ท (Renis Likert) โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า เจตคติต้องมีการกระจายเป็นแบบโค้งปกติ ซึ่งมีค่าคะแนนแต่ละข้อ มีมาตรฐานวัด 5 ช่วง ให้คะแนนเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1 โดยควรที่จะมีข้อความทางบวกและทางลบ จำนวนพอ ๆ กัน วิเคราะห์ข้อคำถามที่สร้างขึ้นด้วยการหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ด้วยวิธีการทดสอบค่าที (t-test) โดยต้องได้ค่า t ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป หรือใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

รายข้อ (item total correlation) ด้วยการทดสอบค่า r ของคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม ส่วนการหาค่าความเชื่อมั่น ใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อัลฟา (alpha - coefficient)

3. การวัดเจตคติตามวิธีของออสกูต สร้างโดย ชาลส์ อี.ออสกูต, จอร์จ เอส. ซูซี และเพอร์ซี เอส แทนแนน บาร์ม (Charles E. Osgood, George S. Suci and Percy H. Tannenbaum) โดยใช้คำคุณศัพท์ที่อธิบายคุณลักษณะของสิ่งเร้าในลักษณะเป็นคำตรงกันข้ามเป็นแบบ semantic differential ด้วยมาตรวัด 7 ช่วง คำคุณศัพท์ที่ใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญ 3 ลักษณะ คือ ด้านประเมินค่า ด้านศักยภาพ และด้านกิจกรรม สำหรับสิ่งที่ทำการศึกษาใช้การเลือก concept ที่มีความหมายเดียว และใช้มาตรวัดคะแนนเป็น 1, 2, 3, 4, 5, 6 และ 7 แล้วใช้การหาค่าเฉลี่ยแต่ละองค์ประกอบ โดยวิเคราะห์คะแนนเปรียบเทียบระหว่างมาตรา ระหว่างมิติ ระหว่าง concept และระหว่างกลุ่ม รวมทั้งการวิเคราะห์ระยะทาง สำหรับตรวจสอบคุณภาพแบบวัดเจตคติในด้านความเที่ยงตรง ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ ด้านค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ใช้การทดสอบค่าที (t-test) การหาค่าความเชื่อมั่น ใช้วิธีการแบ่งครึ่งข้อสอบ (split-half) หรือวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation)

4. การวัดเจตคติตามวิธีของกัทท์แมน สร้างโดย ลุยส์ กัทท์แมน (Louis Guttman) โดยใช้รูปแบบคำถามที่มีลักษณะต่อเนื่องกันแล้วใช้คำถามนั้นมาสร้างเป็นสเกลต่อเนื่องกันเรียกว่า สเกลมิติรวม นั่นคือ ถ้าบุคคลใดเห็นด้วย หรือยอมรับในข้อความใด แสดงว่าต้องผ่านการยอมรับหรือเห็นด้วยในข้อความแรก ๆ มาก่อนด้วย โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แห่งประสิทธิภาพการถ่ายทอด การหาอัตราความคลาดเคลื่อนเพื่อกำหนดจุดตัด การหาค่าสัมประสิทธิ์แห่งความมีสเกล สำหรับการตรวจสอบคุณภาพแบบวัดเจตคติในด้านความเที่ยงตรงพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แห่งประสิทธิภาพการถ่ายทอด ที่ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.85 ขึ้นไป จึงจะถือว่ามีความเที่ยงตรง และด้านความเชื่อมั่นใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

จากรูปแบบการวัดเจตคติของนักการศึกษาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การสร้างเครื่องมือวัดแบบวัดเจตคติ คือการสร้างข้อความขึ้นมา เพื่อวัดระดับความรู้สึกด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ความรู้สึกทางบวก ความรู้สึกกลาง และความรู้สึกทางลบ ซึ่งจะหาค่าคะแนนช่วงความรู้เป็นแบบสเกล หรือค่าระดับ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้เลือกแบบวัดเจตคติของลิเคอร์ท ซึ่งลิเคอร์ทได้ใช้แบบข้อความที่เป็นข้อความที่แสดงเจตคติหรือความรู้สึกต่อสิ่งเร้า โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่าเจตคติมีลักษณะการกระจายเป็นแบบโค้งปกติ และกำหนดการให้คะแนนโดยใช้เกณฑ์ความเบี่ยงเบนมาตรฐานใกล้คะแนนความรู้สึกเท่า ๆ กัน เป็น 5 ช่วง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรการขับขานเพลงพื้นบ้านสืบสานเพลงอีแซวแฉวหวาน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สำหรับนักเรียนโรงเรียนวัดบ้านกรวดชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

บัวผัน สุพรรณยศ (2535, หน้า ๗) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัด สุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและลักษณะโดยทั่วไปของเพลงอีแซว วิเคราะห์บทบาทของเพลงอีแซวที่มีต่อสังคมไทย โดยดำเนินการ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ศิลปินเพลงอีแซว จำนวน 27 คน เพื่อนำข้อมูลเกี่ยวกับเพลงอีแซวมา วิเคราะห์ทางวรรณคดีและคติชนวิทยา ผลการวิจัยพบว่า เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านประจำถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี มีการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร มีการใช้ภาษาที่เด่นในการเล่นสัมผัสอักษร ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงอีแซว ส่วนใหญ่เกิดจากตัวศิลปิน และค่านิยมของคนในสังคม ดังนั้นควรมีการอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีแซวเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงอีแซว

อุบลรัตน์ กิจไมตรี (2544, หน้า 123-128) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การถ่ายทอดเพลงอีแซวภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนประถมศึกษา แบ่ง การพัฒนาหลักสูตรเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่านักเรียนที่มีส่วนร่วมและ บุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซวภูมิปัญญา ท้องถิ่นสุพรรณบุรี

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร พบว่า หลักสูตรประกอบด้วยหลักการ จุดมุ่งหมาย คำอธิบายรายวิชา โครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน การจัดการเรียน สื่อ การเรียนรู้การประเมินผล แผนการสอน และผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมี ความสอดคล้องและเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร พบว่า นำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนโรงเรียน วัดพังม่วง จังหวัดสุพรรณบุรี สอนโดยปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกับผู้สอนและผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับเพลงอีแซว สามารถแสดงเพลงอีแซวได้และมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร ต้องปรับปรุง ระยะเวลาให้มีความยืดหยุ่นกับกิจกรรมการเรียนรู้ ใบบงานให้มีความน่าสนใจ มีความเหมาะสม กับสถานภาพและความสามารถของผู้เรียน

ชีวันต์ สาลีประเสริฐ (2545, หน้า 167-174) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นเรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูล

พื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตรและ 4) การประเมินผลและการปรับปรุงใช้หลักสูตร ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่าองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลและแผนการสอน 6 แผนการสอน ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า การนำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมี การสอนร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้สอน เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และผู้รู้ในท้องถิ่นผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอำเภอร่องทอง ก่อนและหลังใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เจษฎา บุญพิทักษ์, และคนอื่นๆ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับประถมศึกษา เรื่องจักสาน พบว่าครูผู้สอนได้ให้ความเห็นว่าจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลของแผนการสอนประกอบการใช้หลักสูตร มีความเหมาะสมสัมพันธ์เชื่อมโยงและสอดคล้องกัน นักเรียนมีความสนใจ ตั้งใจ ในการทำกิจกรรมการจักสานจากวิทยากรท้องถิ่นเป็นอย่างดี เพราะนักเรียนเห็นว่า เป็นสิ่งที่สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ และนักเรียนได้เห็นว่า การจักสานในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ จึงทำให้นักเรียนต้องการที่จะฝึกงานสานและมีความภูมิใจที่มีส่วนในการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพที่ได้กระทำสืบต่อกันมา และที่สำคัญนักเรียนสามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ครูผู้สอนมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นหลักสูตรโดยใช้วิทยากรท้องถิ่นมาสอนนักเรียนได้เรียนรู้จากวิทยากรท้องถิ่นทำให้มีความรู้เกี่ยวกับการสานพัด การสานกุงและการสานชะลอม รู้ลักษณะ ประเภท ส่วนประกอบ ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันได้ ครูผู้สอนเห็นว่าวิทยากรท้องถิ่นมีความตั้งใจในการสอน และมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สืบทอดอนุรักษ์ ภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทย

กานต์นารี เขียวพานิช (2547, หน้า93-100) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนท้ายพิบูล(สำนักงานสลากกินแบ่งสงเคราะห์ 68) จังหวัดสระบุรี มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า นักเรียนสนใจ ตั้งใจให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี สามารถเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในวัดพระพุทธรูปได้ กล่าวพูด กล่าวแสดงออก และมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องมัธยมศึกษาตอนต้น หลังใช้หลักสูตรสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จตุพร จันทร์เรือง (2549 ,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเรื่อง เพลงบอก เพลงพื้นบ้านภาคใต้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3) ทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา 4) ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและต้องการให้นำภูมิปัญญาเพลงบอกมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ คาดหวังให้ผู้เรียนร้องเพลงและแต่งเพลงบอกได้ โดยให้ผู้รู้ท้องถิ่นร่วมจัดการเรียนรู้และประเมินผล 2) ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า หลักสูตรประกอบด้วย ความสำคัญวิสัยทัศน์ คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร/เวลาเรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร และแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยจัดการเรียนรู้ โดยผู้รู้ท้องถิ่นและครูพบว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นในการฝึกปฏิบัติ มีการประเมินตนเอง 4) ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตรพบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงบอกก่อนและหลังใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความสามารถในการร้องเพลงบอกและแต่งกลอนเพลงบอก มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก

จิระพันธ์ อ่อนเดือน (2549, หน้า 142-149) ได้ศึกษาเรื่อง การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน:กรณีศึกษาเพลงอีแซวชุมชนบ้านลาดป้อม ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรีผลการศึกษาพบว่าปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเพลงอีแซวในชุมชนบ้านลาดป้อม 1) กระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้มีรูปแบบที่หลากหลายช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และสืบทอดเพลงอีแซว 2) การเห็นคุณค่าประโยชน์เป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านสนใจเรียนรู้เพลงอีแซว 3) การประยุกต์รูปแบบและเนื้อหาให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันเพลงอีแซวได้ปรับให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมจึงยังคงได้รับความสนใจจากผู้ชม 4) การส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพลงอีแซวได้รับการเผยแพร่อย่างทั่วถึง 5) การยอมรับจากสังคมภายนอกการพัฒนาตามแนวทางที่ถูกต้องและศิลปินของชุมชนมี ความสามารถสูงจึงเป็นที่ยอมรับจากสังคม 6) การที่สถานศึกษานำไปใช้ในหลักสูตรท้องถิ่นทำให้เยาวชนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้เพลงอีแซวมากขึ้น

2. คุณลักษณะของเพลงอีแซวต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 1) ด้านสังคม การเล่นเพลงอีแซวช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในชุมชนศิลปินเพลงอีแซวได้ถ่ายทอดความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนผ่านพิธีกรรมและเนื้อร้องของเพลงอีแซวทำให้ชุมชนมีบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม 2) ด้านวัฒนธรรมเพลงอีแซวช่วยส่งเสริมให้ผู้คนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการสร้างสรรค์เนื้อร้องให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น 3) ด้านเศรษฐกิจการรวมกลุ่มเป็นคณะเพลงก่อให้เกิดการสร้างงานและการกระจายรายได้ในชุมชน 4) ด้านการศึกษาเพลงอีแซวช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ ให้แก่ชุมชน

ได้แก่การให้ความรู้ การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การกระจายข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ และสร้างเครือข่าย

เขาวนนท์ ชันชเกษ (2550, หน้า147-182) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีหลักการตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียน และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ 83.77/85.22 ซึ่ง สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ และนักเรียนที่มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วันดี จูพานิชย์ (2551, หน้า 145-149) ศึกษา การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องท้องถิ่นเมืองแก่งคอย จังหวัดสระบุรี กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สถานศึกษาและชุมชนในท้องถิ่นมีนโยบายให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจเห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีความรัก ห่วงแหนและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นให้ความรู้พร้อมกับฝึกปฏิบัติ 2) ในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย ความสำคัญ หลักการ วิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย สาระมาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง คำอธิบายรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหา โครงสร้างหลักสูตร คุณภาพของผู้เรียน แนวทางการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน แหล่งการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล โดยเนื้อหาของหลักสูตรแบ่งเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรมซึ่งมีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 10 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินองค์ประกอบของหลักสูตรพบว่าเนื้อหาของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์และมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเรียนรู้ 3) การทดลองใช้หลักสูตรพบว่านักเรียนมีความสนใจในการเรียนรู้ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆด้วยความสนุกสนาน ใช้ภาษาอังกฤษในการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญให้กับชาวต่างชาติเป็นอย่างดี 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการประเมินทักษะการสื่อสารทางภาษาพบว่านักเรียนมีทักษะการสื่อสารทางภาษาดังนี้ ทักษะการฟังร้อยละ 77.65 ทักษะการพูดร้อยละ 85.65 ทักษะการอ่านร้อยละ 71.56 และทักษะการเขียนร้อยละ 70.61 ซึ่งถือว่าทักษะการสื่อสารทางภาษาอยู่ในระดับดี ส่วนด้านเจตคติต่อการเรียนรู้ต่อหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีเจตคติอยู่ในระดับมาก เนื้อหาสาระในหลักสูตรมีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้

สง่า แดงวงษ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาหลักสูตรการทอผ้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองกระทุ่มสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรดังนี้ คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สถานศึกษาควรจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น การจัดการศึกษาให้สนองนโยบายในการจัดการศึกษาของหน่วยงานทางราชการ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองจากประสบการณ์ตรงอันก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ที่แท้จริง และสามารถนำเอาความรู้ ความสามารถที่ได้รับไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ 2) การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย คำอธิบายรายวิชา โครงสร้าง เนื้อหาสาระ เวลาเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล 3) การทดลองใช้หลักสูตร พบว่านักเรียนมีความสนใจ ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ซึ่ง สอดคล้องและเหมาะสมกับ สภาพของท้องถิ่น 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลงานของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพดี ส่วนการประเมินด้านเจตคติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โรเบิร์ต (Robert, 1978, pp.2-5) ศึกษาเรื่องการใช้เพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือในการศึกษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของสเปนให้กับเด็กที่มีเชื้อสายสเปนแต่ไม่ได้อาศัยอยู่ในสเปน ปรากฏว่าเพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษาวัฒนธรรม และภาษาสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ริต้า (Rita, 1981, pp.26-29) ศึกษาเรื่อง การใช้เพลงพื้นบ้านในการพัฒนาประสบการณ์ทางภาษา พบว่า เพลงพื้นบ้านช่วยทำให้มีศิลปะในการใช้ภาษาเพิ่มมากขึ้นและยังช่วยพัฒนาทักษะในการใช้ห้องสมุดของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น

โรบินสัน (Robinson, 1992, p.31) ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ในการจัดการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพจริง

แมคเคย์ (Mackay, 1995, p.288) ได้ ศึกษาเรื่อง การแสดงดนตรีพื้นบ้านของเมืองโนวา สกอตตา ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านในเมืองโนวา สกอตตา มีความซาบซึ้งและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาด้านดนตรี พื้นเมืองของตนและพยายามที่จะสืบทอดความรู้มีการปฏิบัติคือ การไปอยู่ร่วมกับประชาชนชาวบ้าน

ควาเบนา เดย์,และ ออฟริ อาตา (Kwabena Dei, Offori-Attah, 2006, pp.409-423) ได้ศึกษาเรื่องชาวอังกฤษและการพัฒนาหลักสูตรในอาฟริกาตะวันตก: การพูดถึงเชิง

ประวัติศาสตร์ พบว่าเมื่อไม่นานมานี้ที่ชาติอาฟริกันเริ่มพัฒนาระบบการศึกษาขึ้นในประเทศตนเอง โดยมีการผสมรวมเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาในปัจจุบันได้ตรวจสอบถึงการพัฒนาหลักสูตรในเชิงประวัติศาสตร์ ในอาฟริกาตะวันตกภายใต้การครอบครองของชาวอังกฤษ (British West Africa) โดยเชื่อมเข้ากับกิจกรรมการศึกษาของชาวมิชชันนารีของชาวคริสเตียนในยุคแรก และการบังคับใช้กฎระเบียบเมืองขึ้นของชาติอังกฤษ กว่า 300 ปี เนื้อหาหลักสูตรมีลักษณะที่เป็นเหมือนที่ชาวยุโรปใช้อยู่ ความสนใจและวิธีการปฏิบัติทางด้านวัฒนธรรมของชาวอาฟริกันไม่ได้ถูกรวมอยู่ด้วย เป็นเหมือนการสอนในเชิงทฤษฎี (bookwork) มากกว่าการสอน ในเชิง การปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ (handwork) หลักสูตรของชาติล่าอาณานิคมได้สร้าง/แนะนำให้เกิดระเบียบทางสังคมใหม่ๆให้กับอาฟริกาตะวันตก นำไปสู่การเกิดการทำให้ชนชั้นสูงในท้องถิ่นใหม่ๆสามารถอ่าน เขียน และพูดภาษาต่างประเทศของชาวยุโรป การศึกษาวิจัยนี้จะสำรวจถึง ความคิดของคนที่ยังสมัย (civilized person) ที่ได้รับการส่งเสริมผ่านทางหลักสูตรในโรงเรียนที่อยู่ในอาณานิคม ที่พัฒนาให้เกิดกลุ่มชนชั้นสูงในท้องถิ่นใหม่ที่มีมุมมองและเกิดความคาดหวังที่ต่างไปจากเดิม ที่ทำให้พวกเขาเป็นเหมือนคนแปลกหน้าในสังคมของตนเอง นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังบรรยายถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างหลักสูตรนี้และความล้มเหลวที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในความพยายามปฏิบัติทางการศึกษา

วินดิช, และคนอื่นๆ (Windish, et al., 2007, pp.655 - 661) ได้ศึกษาเรื่อง โปรแกรม 10 เดือนในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับนักการศึกษาทางการแพทย์ : ประสบการณ์ 16 ปี พบว่าหลักสูตร 64 หลักสูตรได้ถูกผลิตขึ้นมา (ในช่วง 16 ปี) เพื่อจัดการกับช่องว่างทางการศึกษาทางการแพทย์ในระดับ ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาโทและเอก หรือหลังปริญญาเอก มีหลักสูตรอย่างน้อย 54 หลักสูตร (84%) ผู้เข้าร่วมโปรแกรมนี้อายุน้อยกว่าพวกเขาได้มีการพัฒนาที่สูงขึ้นในด้านทักษะในด้านการพัฒนาหลักสูตรการดำเนินงานตามหลักสูตรและการประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร สูงจากเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ($p < 0.0001$) แต่ไม่มีผลรายงานถึงการพัฒนาด้านที่ดีขึ้นในกลุ่มเปรียบเทียบที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม (กลุ่ม control group) ในการวิเคราะห์ค่าตัวแปรหลายตัว ผู้เข้าร่วมโปรแกรม ให้คะแนนทักษะ และความสนุกสนาน/ตั้งใจในตอนท้ายของโปรแกรมสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม (กลุ่ม control group) อย่างมีนัยสำคัญ (ตัวแปรทุกตัวมีค่าความเป็นไปได้ที่ $p < 0.05$) ผู้เข้าร่วมโปรแกรม 80 % รู้สึกว่าพวกเขาจะใช้รูปแบบที่มี 6 ขั้นตอนอีก และ 80 % จะยินดีแนะนำโปรแกรมนี้เป็นอย่างมากให้กับคนอื่น

เบนเนท (Bennett, 2008.) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ครูอาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้นในด้านการเสนอแนวความคิด มีการนำผลงานการวิจัยและผลงานทางการศึกษามาใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่ปี 1915 - 1940 เริ่มจากสร้างหลักสูตร มีการใช้สื่อ อุปกรณ์การสอนเพิ่มมากขึ้น และยังได้เสนอการพัฒนาการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การส่งเสริมความเป็นมืออาชีพและ

และมีการคัดเลือกตัวแทนครูอาจารย์ที่มีแนวความคิดไปปฏิบัติจริง มีการสนับสนุนเช่น ขยายเวลาให้การช่วยเหลือที่ชัดเจน จัดหาแหล่งสร้างความเป็นมืออาชีพ โดยจัดให้มีที่ปรึกษาและมีการจัดตั้งองค์กรสมาชิกโครงการ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่จำเป็น มีความสำคัญอย่างยิ่งตลอดจนเป็นสิ่งที่ดีในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดความรู้ พร้อมกับมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดกันมายาวนาน เป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติไทยทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เห็นความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งคุณลักษณะต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลดีให้งานประสบความสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้ และเพื่อเป็นการยกย่องบุคคลผู้ที่มีความดีงามมีคุณธรรม เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ให้แก่ชุมชนและสังคม เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดความซาบซึ้งและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ตลอดจนเกิดความรักความผูกพัน เกิดการหวงแหน เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี และที่สำคัญนักเรียนสามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันได้ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตร โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1)การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2)การพัฒนาหลักสูตร 3)การทดลองใช้หลักสูตร 4)การประเมินผลและการปรับปรุงหลักสูตร